

KONYA GIDA VE TARIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET VE İŞLETMECİLİK ANABİLİM DALI

TARIMDA KADIN GİRİŞİMCİLERİN OLUŞTURDUĞU
KOOPERATİFLERİN İSTİHDAM VE SÜRDÜRÜLEBİLİR
TARIM ALANINDA EGE BÖLGESİNİN KALKINMASINA
ETKİSİ ÜZERİNE BİR VAKA ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ea E**u B*Z**

KONYA
OCAK, 2023

KONYA GIDA VE TARIM ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARIMDA KADIN GİRİŞİMCİLERİN OLUŞTURDUĞU
KOOPERATİFLERİN İSTİHDAM VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TARIM
ALANINDA EGE BÖLGESİNİN KALKINMASINA ETKİSİ ÜZERİNE BİR
VAKA ANALİZİ

E**a E**u B*Z

Tez Danışmanı: Doç. Dr. B**i R**a B***I

Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Anabilim Dalı

KONYA

OCAK, 2023

E**a E**u B*Z tarafından hazırlanan “**Tarımda Kadın Girişimcilerin Oluşturduğu Kooperatiflerin İstihdam ve Sürdürülebilir Tarım Alanında Ege Bölgesinin Kalkınmasına Etkisi Üzerine Bir Vaka Analizi**” adlı bu çalışma 10/01/2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile ULUSLARARASI TİCARET VE İŞLETMECİLİK ANABİLİM DALI’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Doç. Dr. B**i R**a B***I
Konya Gıda ve Tarım Üniversitesi

Başkan : Prof. Dr. M*****r Z*****R
Selçuk Üniversitesi

Üye : Doç. Dr. T***a S**I
Konya Gıda ve Tarım Üniversitesi

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Doç. Dr. B**i R**a B***I
Anabilim Dalı Başkanı

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Dr. Öğr. Üyesi L*****t A***Y
Müdür

ÖZET

TARIMDA KADIN GİRİŞİMCİLERİN OLUŞTURDUĞU KOOPERATİFLERİN İSTİHDAM VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TARIM ALANINDA EGE BÖLGESİNİN KALKINMASINA ETKİSİ ÜZERİNE BİR VAKA ANALİZİ

B*Z E**a E**u

Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. B**i R**a B***I

OCAK 2023, 77 sayfa

Türkiye kırsalında yer alan tarımsal kalkınma kooperatiflerinin sürdürülebilirlik açısından devamlılığı göz önünde bulundurulduğunda karşılaştıkları güçlükler, avantaj ve dezavantajlar ele alınmıştır. Ülkelerin ekonomik kalkınması ışığında köyden kente göçün önlenmesinde tarımsal kalkınma kooperatifleri önemli roller üstlenmiştir. Kooperatiflerin devlet politikaları ve yerel yönetimler tarafından desteklenmesi gereği, kullandıkları kaynakların yerelliği ve yerli halkı istihdam sürecine nasıl dahil ettikleri veri analizi tekniği ile irdelenmiş, üyelerinin tamamı kadınlardan oluşan kooperatiflerin aslında eşit cinsiyet temsiliyle varlıklarını daha efektif şekilde devam ettirdikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Kadın, Girişimcilik, Vaka Analizi, Kırsal Kalkınma, Kooperatif

ABSTRACT

A CASE ANALYSIS ON THE EFFECT OF FEMALE ENTREPRENEURS COOPERATIVES ON THE DEVELOPMENT OF THE AEGEAN REGION IN THE FIELD OF EMPLOYMENT AND SUSTAINABLE AGRICULTURE

B*Z E**a E**u

Master of Science Thesis, Department of International Trade and Business
Supervisor: Doç. Dr. R**a B**i B***I
January 2023, 77 pages

Considering the sustainability of agricultural development cooperatives located in rural areas of Turkey, the difficulties, advantages and disadvantages they encounter are discussed. In the light of the economic development of the countries, agricultural development cooperatives have played an important role in preventing migration from the village to the city. The necessity of supporting the cooperatives by the state policies and local administrations, the locality of the resources they use and how they involve the local people in the employment process have been examined with the data analysis technique, and it has been determined that the cooperatives, whose members are all women, actually maintain their existence more effectively with equal gender representation.

Key Words: Sustainability, Women, Entrepreneurship, Case Study, Rural Development, Cooperative

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Tarımda Kadın Girişimcilerin Oluşturduğu Kooperatiflerin İstihdam ve Sürdürülebilir Tarım Alanında Ege Bölgesinin Kalkınmasına Etkisi Üzerine Bir Vaka Analizi” adlı çalışmanın tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Ocak, 2023

E**a E**u B*Z

İmza

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, gösterdiği ilgi ve sabırla desteğini esirgemeyen kıymetli danışmanım; Doç. Dr. B**i R**a B***I'ya, üç yıl boyunca değerli bilgilerini bizlerle paylaşan, kıymetli vaktini her daim bana ayıran ve bu özverisini asla unutmayacağım saygıdeğer hocam; Prof. Dr. M*****r Z*****R'e, sorularımı sabırla ve samimiyetle yanıtlayan S.S. H*****k Tarımsal Kalkınma Kooperatifi başkan yardımcısı Sayın S***l D*****R'a, çalışmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen aileme ve dostlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

E**a E**u B*Z

Ocak-2023

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YEMİN METNİ	v
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİL DİZİNİ	x
ÇİZELGELER DİZİNİ	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ	1
2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI	3
2.1. Girişimcilik Kavramı.....	3
2.1.1. Girişimciliğin Türkiye ve Dünyadaki Tarihsel Gelişimi	4
2.1.2. Girişimciliği Önemli Kılan Unsurlar	7
2.1.3. Girişimcilerde Bulunması Gereken Özellikler	9
2.1.4. Girişimciliği Etkileyen Unsurlar.....	11
2.1.4.1. Cinsiyet.....	11
2.1.4.2. Aile	11
2.1.4.3. İnanç	12
2.1.4.4. Kültür.....	12
2.1.4.5. Rol Modeller.....	13
2.1.4.6. Gelir	14
2.1.4.7. Eğitim	14
2.1.4.8. Teknolojik Faktörler	15
2.1.4.9. Çevresel Faktörler	15
2.1.5. Girişimciliğin Avantajları ve Dezavantajları.....	16
2.1.6. Girişimciliğin Önündeki Engeller.....	18
2.1.6.1. Ekonomik Unsurlar	19
2.1.6.2. Sosyo-Kültürel Unsurlar.....	19

3. KOOPERATİF KAVRAMI VE KADIN KOOPERATİFLERİ	21
3.1. Kooperatif Kavramı.....	21
3.2. Kooperatif İlkeleri	23
3.3. Dünyada Kooperatifçiliğin Gelişimi	25
3.4. Türkiye’de Kooperatifçiliğin Gelişimi	26
3.5. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Kooperatifçilik.....	27
3.6. Cumhuriyet Döneminde Kooperatifçilik.....	28
3.7. Kadın Kooperatifleri.....	30
3.7.1. Kadın Kooperatiflerin Kalkınmaya ve Sürdürülebilirliğe Etkileri	34
3.7.2. Kadın Kooperatiflerin İstihdama Etkileri	36
4. TARIMDA KADIN GİRİŞİMCİLERİN OLUŞTURDUĞU KOOPERATİFLERİN İSTİHDAM VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TARIM ALANINDA EGE BÖLGESİNİN KALKINMASINA ETKİSİ ÜZERİNE BİR VAKA ANALİZİ.....	43
4.1. Araştırmanın Amacı	43
4.2. Araştırmanın Önemi	43
4.3. Araştırma Problemi	44
4.4. Araştırmanın Kısıtları.....	44
4.5. Araştırmanın Yöntemi.....	45
4.6. Vaka Analizi.....	45
4.6.1. Vaka Analizi Çeşitleri.....	47
4.7. Verilerin Toplanması.....	49
4.8. Verilerin Analiz Edilmesi.....	49
4.9. S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	49
4.9.1. Kooperatifin Kuruluşu	50
4.9.2. Kooperatifin Organizasyon Yapısı	52
4.9.3. Kooperatifin Üretim Faaliyetleri.....	54
4.9.4. Kooperatifin Sosyal Faaliyetleri	57
4.9.5. Kooperatifin İnsan Kaynakları Yönetimi.....	59
4.9.6. Kooperatifin Ekonomik Performansı.....	60
4.9.7. Kooperatifin Sosyal Performansı ve Toplumsal Katkıları.....	60
4.9.8. Kooperatifin Sürdürülebilirlik İlkesine Katkıları.....	61
4.10. Genel Değerlendirme	63

5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	65
5.1. Çalışmanın Kısıtları.....	67
5.2. Sonraki Araştırmalar İçin Öneriler.....	67
KAYNAKLAR	68
EKLER.....	75
EK-1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	75
ÖZGEÇMİŞ.....	77

ŞEKİL DİZİNİ

Şekil	Sayfa
Şekil 3.1. 2012 Uluslararası kooperatif yılı sembolü.....	26
Şekil 3.2. 1971 Köy-Koop. merkez birliği seçimlerine ait bir fotoğraf.....	29
Şekil 3.3. İtalya tarımsal kalkınma kooperatif üyelerinin üretim faaliyetlerine ait bir fotoğraf.....	36
Şekil 3.4. Girişimci kadın gücü projesine ait bir fotoğraf.....	41
Şekil 4.1. S.S. Hıdırlık tarımsal kalkınma kooperatif üye ve çalışanları	55
Şekil 4.2. Kooperatifin ürünlerinden örnekler	55
Şekil 4.3. Dar keçe şal.....	56
Şekil 4.4. Kooperatifte BBC çekimleri	59
Şekil 4.5. Tohum takas bayramı ve çalıştay.....	61
Şekil 4.6. Karakılçık buğdayı.....	62

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 3.1. Kadın kooperatifleri konusunda ilgili yazın taraması.....	32
Çizelge 3.2. Yıllar bazında cinsiyete göre istihdam	40
Çizelge 4.1. Kooperatif ürünleri	56

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	Avrupa Birliği
ABH	Anadolu Birlik Holding
BM	Birleşmiş Milletler
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
G-20	Group Of 20
GB	Gümrük Birliği
ICA	Uluslararası Kooperatifler Birliği
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
İİK	İzmir İktisat Kongresi
KAGİDER	Türkiye Kadın Girişimciler Derneği
KEDV	Kadın Emekini Değerlendirme Vakfı
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KÖY-KOOP.	Köy Kalkınma Kooperatif Merkez Birliği
S.S	Sınırlı Sorumlu
SEWA	Serbest Çalışan Kadınlar Birliği
SGK	Sosyal Sigortalar Kurumu
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TR-21	Tekirdağ Alt Bölgesi
TR-90	Doğu Karadeniz Bölgesi
TRC-3	Mardin Alt Bölgesi
TSK	Teşvik-i Sanayi Kanunu
TURKONFED	Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
WCED	Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu

1. GİRİŞ

Kavramsal açıdan ele alındığı zaman girişimcilik “küçük varlıklardan yola çıkarak zaman içerisinde karlı işler yapabilme becerisi” şeklinde tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Başer, 2016: 175). Bu kapsamda girişimci denildiğinde basit anlamda aklımıza ilk gelen tanımlardan biri kâr elde etmek üzere bir işe kalkışan, bir iş kuran kişidir. Bu kişinin kadın ya da erkek olması onun girişimci niteliğini değiştirmemektedir (Toprakçı-Alp ve Aksoy, 2018: 215). Doğa, sermaye ve emekten sonra gelen dördüncü üretim faktörünün girişimcilik olduğu belirtilmektedir. Girişimcilik, her dair yükselen bir refah sunan etkin bir süreçtir. Refahın, girişimcinin kariyer, sermaye ve zamana ilişkin risk alması veya hizmet ve ürünlere fazla değer atfetmesi ile sağlandığı belirtilmektedir. Yarattığı hizmet ve ürün yeni ya da benzersiz olmasa da gereksinim duyulan beceriyi sergileyen, fonlar sağlayan girişimci, hizmet ve ürünün değer kazanmasına yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda girişimcilik; mali ve bireysel doyum ödülü karşılığında, sosyal, psikolojik ve finansal riskleri dikkate alarak ihtiyaç duyulan emek ve zamanı tüketip farklı değerde ürün ve hizmet geliştirme süreci olarak nitelendirilebilir (Doğan ve diğerleri, 2010: 6).

Girişimcilik kavramı tarihin her döneminde insanların dikkatini çekmiştir. Günümüzde de özellikle teknolojik gelişmelere bağlı olarak insanlar her türlü bilgiye kolayca ulaşmakta, düşündükleri fikirleri gerçekleştirmek için yatırımcılar ile kısa sürede etkileşim kurabilmektedir. Bunun yanında günümüzde girişimcilik olgusu sadece girişimcilik davranışı sergileyen bireylerin değil aynı zamanda devletler açısından önemli bir konu haline gelmiştir. Bunun temel nedenlerinin başında girişimciliğin yaygınlaşmasına bağlı olarak istihdama katılımın artması ve girişimciliğin sürdürülebilir kalkınmayı desteklemesi yatmaktadır. Literatürde bu alanda yapılan çalışmalarda da girişimciliğin sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağladığı (Mendez-Picazo ve diğerleri, 2021: 69; Galindo-Martín ve diğerleri, 2020: 1; Hall ve diğerleri, 2010: 439; Kardos, 2012: 1035), bunun yanında girişimcilik ile istihdama katılım arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmektedir (Sönmez ve Toksoy, 2014: 41).

Yukarıda yer alan bilgilerden de anlaşılacağı gibi girişimciliğin özellikle ekonomik göstergeler üzerinde olumlu etkileri bulunmaktadır. Geçmişten beri çalışan ve üreten erkeğin yanında kadınlar da emek sarf ederek toplumların gelişimi ve uygarlıkların yayılmasına katkısı olduğu, yani kadınların da ekonomik hayatta yerini aldığı belirtilmektedir. Kadınların çalışma hayatında yer almaları, toplumsal kurumlarda birtakım süreçlerin yaşanmasının sonucu olduğu görülmektedir (Güleç, 2011: 8). Bu noktada erkeklerin yanı sıra kadınların da girişimci olmaları, genel olarak kadın işsizlik oranlarını düşürmesinin yanında kadın istihdamını da arttırabilmektedir. Bu sebeple özellikle ülkemizde yaygın şekilde girişimcilik kurslarının düzenlendiği, çeşitli kredi ve hibelerle kadın girişimciliğinin desteklendiği görülmektedir. Ancak toplumsal cinsiyet eşitsizliği gerçeği dikkate alındığında, bu oranların erkeklere göre düşük seviyelerde seyrettiği görülmektedir (Toprakçı-Alp, 2018: 216; Keskin, 2014: 71).

Türkiye’de nüfusun yarısını kadınların oluşturduğu ve potansiyel işgücü oldukları düşünüldüğünde tecrübe, bilgi ve yeteneklerinden yararlanılmamasının ciddi bir kayıp olduğuna dikkat çekilmektedir. Kitlesele yoksulluk ve işsizliğin azaltılmasında kadın girişimcilere ihtiyaç duyulmaktadır. Ekonomik katılım için kadınlar, girişimcilik yolu ile daha fazla fırsat bulabilmektedir. Kadın girişimcilerin aktif iş gücüne eklenip iş hayatında olmaları sonucunda ülke ekonomisinin daha verimli olacağı belirtilmektedir (Keskin, 2014: 71). Literatürde yer alan bilgiler değerlendirildiği zaman kadınların daha aktif role sahip olmaları, çalışma hayatında büyük oranda yer almaları ve girişimcilik faaliyetlerinde bulunmalarının gelişen ekonomilerde stratejik öneme sahip olduğu belirtilmektedir. Zira iş dünyasında zengin olunmasının, yeni iş sahalarının oluşturulmasının, kullanılmayan potansiyelin etkin hale getirilmesinin yolunun kadınların girişimciliğinin teşvik edilmesi ile gerçekleşeceği hem akademik çevrede hem de iş dünyasında belirtilmektedir (Soysal, 2010: 83; Arıkan, 2016: 138). Bunun sağlanabilmesi için de öncelikli olarak Türkiye’de kadın girişimcilerin yürüttükleri faaliyetlerin incelenmesi, bunun yanında kadın girişimlerinin ekonomik sonuçlarının incelenmesi ve uygulama aşamasında karşılaşılan sorunların belirlenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda yapılan çalışmamızda tarımsal alanında kadın kooperatiflerinin istihdama katılım ve sürdürülebilir tarımsal kalkınma üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Girişimciliğin; ulusal ve uluslararası arenadaki gelişimi, Dünya savaşlarının ardında bıraktığı ekonomik yüklerin neticesinde ülkelerin mali politikalarında değişikliğe gitme eğilimi, özel sektörün ülkemizde yaygın ve kabul görür şekilde teşvik edilmesinin ardından girişimciliğin eşit temsil ilkesiyle küresel çapta kabule geçildiğini izlemekteyiz. Tükenebilir mali kaynakların devlet politikalarıyla ürün ve hizmete çevrilmesinin sürdürülebilir ve yeterli olmadığını, özellikle Türkiye konjonktüründe dünya savaşlarıyla birlikte azalan nüfusun, nüfus artırıcı politikalarla orta ve uzun vadede artırılmasının hedeflendiğine siyasi ve mali politikalar ışığında şahitlik etmekteyiz. Bu bağlamda nüfus artışına paralel olarak istihdam ve gelir kaynağı yaratmanın amaç edinildiğini ve girişimcilere özel teşvikler, eğitimler, kısmen mali imkanlar sağlanarak bu kavramın önündeki engellerin azaltılmaya çalışıldığını izlemekteyiz.

2.1. Girişimcilik Kavramı

Latince “intare” kökünden gelen ve İngilizce’de “entrepreneur” yani ilk başlayan girişen anlamlarına gelen girişimci kavramının ilk olarak Fransızca’da görüldüğü belirtilmektedir. Burada araştırmacı, maceracı, tarım ile uğraşan, hükümet alt yapılarını kuran mimarlar için kullanıldığı, sonrasında ise endüstride; risk alan, riski hesaba katan sermayedarlar için kullanıldığı görülmektedir (Kamaç ve Kışman, 2020: 130). Geçmişte “teşebbüs” ve “müteşebbis” kavramlarının kullanıldığı, günümüzde ise daha çok “girişim” ve “girişimci” kavramlarının kullanıldığı görülmektedir. Girişim kavramı bir işin yapılması için harekete geçilmesi, kalkışılması ve başlanması durumlarını belirtmektedir (Güleç, 2011: 1). Kavramsal açıdan girişimcilik; bir bireyin imkanları görüp risk alarak bu imkanları bir iş projesine çevirmesi ve kendi iş yerini kurma süreci anlamına gelmektedir (Uluhan, 2011: 7). Bunun yanında yapılan bazı çalışmalarda birbiri ile benzerlik gösteren girişimcilik tanımlarına yer verildiği görülmektedir. Yıldırım ve Başer’e (2016: 175) göre girişimcilik; küçük varlıklarla karlı bir iş sağlama sürecidir. Durukan (2007: 25) girişimciliği; pazar koşullarındaki mevcut belirsizlik ve risklere karşın öncelikli hedefin varlığını sürdürmek, sonra da büyümek ve kar sağlamak için yaratıcı ve

yenilikçi işletme etkinliklerinin sürdürülmesi olarak ifade etmektedir. Serbest piyasa koşulları gereğince girişimcilik, sektörel fırsatları öncesinde görerek üretim ve istihdam alanında yenilik yaratmak, bölgesel ve ulusal çapta ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkı sağlamaktır.

İktisadi açıdan girişimciliğe bakıldığında, üretim sürecinin sonucunda istihdamın arttırılmasında girişimcilerin önemli katkısının olduğu görülmektedir. İnsanların ihtiyaçlarının giderilmesinde üretim faktörlerinin bir araya getirilmesi ile üretim yapmaya çalışan girişimcinin emek odaklı katma değer sağladığı belirtilmektedir (Toprakçı-Alp ve Aksoy, 2018: 217). Bu süreçte girişimcilik davranışını sergileyen kişi konumunda olan girişimcilere önemli görevler düşmektedir. Ekonomik Kaynakların israfının önlenmesi, üretkenliğin artırılması sürecinde girişimcinin kritik öneme sahip olduğu görülmektedir. Girişimci, kullanılmayan üretim faktörlerini, yeni bir tarzda birleştirilen üretim kaynakları ile kullanılır hale gelmesini sağlamaktadır. Bunun gerçekleşmesi sürecinde kullanılan üretim araçlarının ve mevcut girdilerin farklı şekillerde kullanılması ile üretimin arttırıldığı belirtilmektedir. Girişimcinin, yeni düşüncelerin oluşturulması, yayılması ve uygulanması durumlarını hızlandırdığı görülmektedir. Bunun yanı sıra teknolojik verimliliği arttırması, yeni endüstrilerin doğmasına yol açması ve hızla büyüyen sektörler yaratması sebebiyle ekonomik büyümeyi hızlandırmaktadır (Yalçıntaş, 2010: 95).

2.1.1. Girişimciliğin Türkiye ve Dünyadaki Tarihsel Gelişimi

İnsanoğlunun avcılık-toplayıcılık devrine son vererek (civalı taş) neolitik dönemde üretime başlaması ile girişimciliğin ilk şekillerinin oluşturulmaya başlandığı belirtilmektedir (Ercan ve Gökdeniz, 2009:60). Bu dönemden sonra insan topluluklarının yerleşik yaşama geçmesi ile beraber gelişen tarım toplumu, ticaretin de şekil almasına temel hazırlamıştır. Dolayısıyla toplumlar yüzyıllar boyunca ticareti ve gücü muhafaza etmek adına savaşmışlardır (Gümüsoğlu ve Karagöz, 2014:102). Bunun yanında girişimcilik, insanlığın avcı toplayıcı hayat şeklini bırakarak neolitik çağda üretim aşamasına geçmesi ile beraber ilk şeklini kazanmaya başlamıştır. Neolitik çağdan kısa bir müddet sonra maden devrinin de gelişmesi ile beraber günümüzdeki şekline tam anlamı ile ulaşmasa da iş yerlerinin kurulması ile beraber ticari yaşam başlamıştır. Tunç çağı ile beraber şehir devletleri kurularak

ticaret yaşamı yerel düzeyden çıkararak şehirlerarası yayılmıştır (Ercan ve Gökdeniz, 2009: 60). Ticaretin ilk başladığı dönemlerde insanlar arasında ürün ve hizmet alım-satım sürecinde takas yöntemine başvurulmuştur. Takas ekonomisinden sonra, “mal-para” ilişkisinin ağırlık kazandığı ve 7.yüzyıldan sonra artmaya başladığı bilinmektedir. Sınır ötesi ticaretin yapıldığı, tabii üstünlüğe dayanan ürünlerin uluslararası ticarete konu olduğu bu dönemde tüccarlar, plansız ve bilinçsiz şekilde endüstri devriminin gelişmesine ortam sağlayacak şekilde bir takım alt yapı faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Bu süreç; sermaye birikiminin arttığı, örgütsel yapılaşmanın geliştiği, toplumun değer yargılarıyla hesaplaştığı, kısaca hem zihniyetinin değiştiği hem de ekonomik yapının geliştiği bir süreçtir. Bu dönemde girişimlerin faydası sadece ekonomik özellikte değil bunun yanı sıra ahlaki, kültürel, hukuki ve politik düzeylerde karşımıza çıkmaktadır (Çakmak, 2003: 64).

Girişimcilik tanımının ilk kez Fransa’da yaşayan İrlandalı bir ekonomist olan Richard Cantillon tarafından 18. yüzyıl başlarında yapıldığı belirtilmektedir. Richard tarafından yapılan tanımda girişimci; henüz belirgin olmayan bir bedelle satılmak üzere üretim girdilerini ve hizmetleri üreten ve satın alan kişi olarak belirtilmektedir (Kamaç ve Kışman, 2020: 131). 20. yüzyıl boyunca gerek coğrafya gerekse işletme hacmi dikkat çeken iki kriterken, günümüzde eskisi kadar büyük ve yaygın olmasına ihtiyaç duyulmayan uygun ölçekler vasıtası ile belirli bir coğrafyadan bağımsız faaliyetler yaygın hale gelmiştir. Bununla beraber girişimcilik, 20.yüzyıl boyunca bağıntılı olarak önemini kaybederken, 1980’li yılların ortaları itibari ile tekrar büyümenin ana faktörü olarak görülmeye başlanmıştır.80’li yıllar aynı zamanda Türkiye’de özel sektörün ve serbest piyasanın da yaygınlaşmaya başladığı döneme denk gelmektedir. Bunun yanı sıra hükümetler girişimciliği özendirmek için programlar hazırlamaya teşvik etmeye ve destekte bulunmaya hız kazandırmışlardır (Akın, 2009: 94).

Türkiye’de ise girişimciliğin temellerini 1940’lı yıllara dayandığı görülmektedir. I. ve II. Dünya Savaşları ve sonrasındaki ekonomik miras, savaş ekonomisinin etkisi ile uygulanması gereken devletçi politikalar barındırması sebebiyle uzun yıllar girişimci faaliyet yapabilecek burjuva sınıfının gelişiminde sınırlayıcı etki oluşturduğu belirtilmektedir. Cumhuriyetin kurulmasının ardından bu yönde girişimlerin hızla başladığı görülmektedir. Bu bağlamda İİK (İzmir İktisat Kongresi) ve benzer şekilde

1927’de çıkarılan TSK (Teşvik-i Sanayi Kanunu) ile sanayi yatırımlarının desteklenmesinin hedeflenmesi de bu yönde değerlendirilmektedir. Teşvik-i Sanayi Kanunu ile sanayi alanında yatırım yapmak isteyen fakat maliyet ve bilgi açısından yetersiz olan girişimcilerin desteklenmesinin amaçlandığı görülmektedir. 1950-1970 döneminde sanayileşmenin özel sektöre kayması amaçlanmış, bu doğrultuda Sınai Bankasının kurulması ve birçok destekleyici girişimlerde bulunulduğu belirtilmektedir (Şahin ve Palta, 2020: 514). Girişimciliğin Türkiye’de özellikle 1980’li yıllardan itibaren gelişim göstermeye başladığı görülmektedir. Bu gelişim 24 Ocak 1980 kararı ile uygulamaya koyulan ekonomik gelişmelere yönelik strateji değişikliği ciddi bir yer tutmaktır. Türkiye 24 Ocak 1980 kararıyla ithal ikamesine yönelik kalkınma planını bırakıp piyasa ekonomisi paralelinde ihracata yönelik kalkınma planına geçme kararını aldığı görülmektedir. Bu strateji değişikliği ile beraber serbest piyasa ekonomisi düzeni ve bu düzen bağlamındaki dikkat çeken faktörlerden olan girişimciliği ve özellikle ihracata yönelik girişimciliği desteklemeye ilişkin politikalar değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, geçen zaman diliminde Türkiye olumlu-olumsuz, başarılı-başarısız pek çok tecrübe ve gelişmelerle karşılaşmasının ardından bugün belirli bir düzeye ulaşabilmiştir. Zenginlik ve hayali ihracat gibi hem ekonomik hem de etik açıdan olumsuz tecrübelerin sonucunda, özellikle Türkiye’nin GB’ne (Gümrük Birliği) girişi ve en son 2001 yılında yaşanan ekonomik krizde Türk girişimcilerin oldukça başarılı sınav verdiği görülmektedir. Bu pozitif gelişmeler ihracat kapsamında kendisini daha açık şekilde göstermiştir (Doğan ve diğerleri, 2010: 87). 1980’lerden itibaren Türkiye’de hızlı gelişim gösteren girişimcilik, erkeklerin olduğu kadar kadınlarında ilgi alanına dahil olmaya başladığı görülmektedir. Çalışma hayatında kadınların katılımlarının artması ve kadın işgücünün toplam işgücündeki oranının giderek artması sonucunda sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler kadının toplumdaki rolünü tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de değiştirdiği ve iş yaşamının vazgeçilmez aktörü haline getirdiği görülmektedir (Arıkan, 2016: 139).

Günümüzde Türkiye’de pek çok kişi, girişimcilik niteliklerine sahip olmasına karşın finansal kaynak ve olanakların yetersiz olmasından bu alanda gelişme sergileyememekte, mevcut yetileri kullanamamaktadır. Hem finansal olanağa hem de girişimcilik niteliklerine sahip kişiler başarılı bir girişimci olarak faaliyetlerine devam etmektedirler. Fakat bu ihtiyaç duyulan finansal kaynaklara ve niteliklere aynı

anda sahip olmak az karşılaşılan bir durumdur. Gelişmiş ülkeler bu karşılaşmayı beklemek yerine, maddi olanakları olan kişilerden girişimcilik niteliği bulunanlara fon sağlamaktadırlar. Böylelikle girişimcilik çalışmalarını daha geniş kesimlere ileterek iktisadi büyümeye katkıda bulunabilmektedir (Çelik ve diğerleri, 2013: 37). Literatürde yer alan bu bilgilere göre kimi ülkeler, kültürel birikimi ve toplumsal yapısı gibi koşullarından ötürü girişimcilik için uygun ortama sahipken, Türkiye gibi bazı ülkelerin tarihsel geçmişlerinden gelen birtakım özellikleri doğrultusunda uygun bir girişimcilik ortamının oluşturulamadığı belirtilmektedir (Candan, 2011: 157).

2.1.2. Girişimciliği Önemli Kılan Unsurlar

Girişimciliği önemli kılan unsurların başında şüphesiz ekonomik kalkınmaya katkı sağlaması gelmektedir. Girişimcilik ekonomik kalkınmanın ana faktörü olmasının yanı sıra, iş yaşamı ve buna bağlı olarak ekonomik yapının vazgeçilmez bir unsuru olarak nitelendirilmektedir. Gelişmiş ekonomilerin sürekliliği ve gelişmekte olan ekonomilerin sürdürülebilir başarı elde etmelerinde en etkin faktör girişimciliğe aittir. Kişisel başarının toplumsal amaçları da karşılamasına ilişkin hareket etme gereği bulunan girişimciliğin ekonomik boyutu ile beraber toplumsal boyutu da içermesi, girişimciliği çok boyutlu fayda sunan önemli bir faktör haline getirmektedir (Şenturan ve Şentürk, 2016: 813). Literatürde yer alan çalışmalarda da girişimcilik ile ekonomik kalkınma arasında anlamlı ilişki olduğu belirtilmektedir (Er, 2013: 75; Toma ve diğerleri, 2014: 436; Acs, 2006: 97; Savrul, 2017: 320).

Yalçıntaş'a (2010: 95) göre de artık yalnızca teknoloji alanında değil sosyal ve ekonomik alanlarda da hızlı değişimin yaşandığı görülmektedir. Küresel olarak yaşanan değişime ayak uydurulması ve refah seviyesinin yükseltilmesi için girişimcilik olgusuna gerekli önemin verilmesi gerekmektedir. Zira girişimcilik, bireysel anlamda kişilerin başarısının yanı sıra milli ekonominin gelişmesinde de önemli katkılar sağlayabilmektedir. Büyümenin motoru olarak nitelendirilen özel sektör girişimciler tarafından oluşturulup yaşatılmaktadır. Candan'a (2011: 158) göre ise istihdam olanaklarının artırılması, ekonomiye katkısı, ortaya çıkan yenilikler ile piyasaya canlılık getirilmesi, teknolojik gelişimin itici gücü olması ve rekabetin oluşması ile verimliliğin sağlanması gibi durumlar akla ilk gelen olumlu özellikler olarak belirtilmektedir. Gelişmiş batı dünyasında girişimcilik, ülkelerde sosyal ve

ekonomik dönüşümü sağlayan etken olarak nitelendirilmektedir. Girişimciliğin diğer ekonomik fonksiyonları ise aşağıdaki gibi sırlanabilmektedir;

- Milli gelirde artışın sağlanması,
- Açık ve gizli işsizlik probleminin ortadan kaldırılmasının sağlanması,
- Gelir dağılımındaki adaletsizliğin önüne geçilmesi,
- Sanayileşme ve kalkınmanın yaygınlaştırılması,
- Dış ödemeler dengesindeki açığın giderilmesi,
- Yerli ham maddelerin üretim sürecinde değerlendirilmesi,
- Yeni hizmet ve ürünlerin sunulması,
- Rekabet aracılığıyla kalite ve çeşitliliğin artırılması (Doğan ve diğerleri, 2010: 19; Güner ve Korkmaz, 2011: 42; Çetintaş ve diğerleri, 2018: 124).

Ekonomik büyümenin yanında girişimciliği önemli kılan farklı unsurlar da bulunmaktadır. Söz konusu unsurlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır;

İşsizlik sorunu: İşsizlik sorunu ve bunun yanı sıra yoksulluk yaşadığımız çağın ortak sorunları kapsamındadır. İşsizlikle mücadele etmenin etkili kaynaklarından biri de kişilerin kendi iş yerlerini kurmaları konusunda yardımcı olunmasıdır. Ülkede artış gösteren girişimcilik düzeyi yeni iş fırsatlarını da doğurmaktadır. Dolayısıyla girişimciliğin özendirilmesi pek çok ülkede devlet politikası haline getirilmiştir.

Sermaye birikimi sağlama: Başarılı olan girişimciler bir müddet sonra mutlaka büyüme sağlayarak şirket kar oranını yükseltirler. Devletin ihtiyaç duyulan desteği sağlaması durumunda, artan kar oranı sermayenin birikmesini sağlamaktadır. Oluşan birikimlerle köklü şirketler sermaye birikiminin tersine toplumun neredeyse tüm kesimlerine yayılabilir.

Rekabet ortamı: Rekabet güç kazandıkça şirketlerin çalışmaları da bununla birlikte artmaktadır. Çünkü şirketler, tüketiciler ve toplum yararına daha çeşitli ve iyi ürün ve hizmet üretimi sağlamak mecburiyetindedir. Bunun yanı sıra rekabet koşulları maliyetleri ve tutarları en aza indirmeyi gerektirir.

Yeni ürün, yeni pazar ve yeni satış yöntemlerini yaratma: Girişimcilerin yenilik yaratabilme özellikleri ile geleneksel piyasa sistemi ve bu piyasalardaki iş tercihlerini köklü olarak değiştirebildikleri görülmektedir.

Yenilik yaratabilen girişimciler geleneksel piyasa sistemini ve bu piyasalardaki iş yapma tercihlerini köklü şekilde değiştirmektedirler.

Teknolojik ve bilimsel gelişmeyi destekleme: Teknolojik ve bilimsel ar-ge çalışmaları önemli gelişmelere ortam sağlasa da aslında mühim olan bunların yaşama aktarılabilmesidir. Girişimci, bu teknolojik ve bilimsel verilere fırsatları görme ve risk alma eğilimi ile hayat vermektedir (Uluhan, 2011: 10).

Yukarıda yer alan bilgilerin yanında günümüzde girişimciler teknoloji ve bilimden yararlanarak bu alanlara fon transferi gerçekleştirerek teknoloji ve bilim alanında da gelişmelere yardımcı olurlar. Bunun yanı sıra âtıl potansiyellerden de faydalanarak bunları işlevsel hale getirirler. Üniversiteler, araştırma kurumları ve diğer ar-ge kuruluşları her ne kadar üretken olsalar da oluşturdukları yeni teknolojilerin yaşamda pratiğe aktarılabilmesinin girişimcilere bağlı olduğu görülmektedir. Teknolojik buluşların yaşamda uygulanması ile bilim ve teknoloji gelişmeyi sürdürecektir, aksi bir durumda ise duraklama ve gerilemenin yaşanacağı belirtilmektedir (Doğan ve diğerleri, 2010: 8).

2.1.3. Girişimcilerde Bulunması Gereken Özellikler

Daha önce tecrübe edilmiş olan teknolojileri geliştiren ve inovasyon yapan kişiler “girişimci” olarak tanımlanmaktadır (Çetinkaya-Bozkurt ve diğerleri, 2012: 232). Bu nedenle çağdaş dönemde ilerlemenin sağlanabilmesi adına girişimcilik neredeyse her dönemde son derece önemli bazı işlevler ve anlamlar barındırmaktadır. Geçmişten bugüne girişimci kavramı genel olarak, ekonomik açıdan riske girerek ticari bir girişimi bireysel anlamda yapabilen birey şeklinde ifade edilmiştir. Bu kişi, sermaye yaratan, risk tahmini yapan, gündelik faaliyetlerini kontrol altına alan kurum veya işletme sahibi de olabilmektedir. Bu açıdan girişimciler, biçilen bütün ekonomik işlev ve sorumlulukları alan kişilerdir (Besler, 2010: 4). Bir girişimcinin kapasitesi, bireysel, yönetsel ve teknik olarak üç ana başlık kapsamında değerlendirilmektedir. Teknik yönleri bağlamında mevcut olan bireyler arası ilişkiler son zamanlarda giderek önemi artan terimlerden biri olarak gündemde yer almaktadır. Yönetimsel beceriler, genellikle bir yöneticide mevcut bulunması gereken özellikleri içerirken, kişisel beceriler kapsamında risk almak, değişime yön vermek ve yenilik yapmak yaşadığımız bilgi çağında girişimcilerde dikkat çeken temel belirleyicilerdir (Ercan

ve Gökdeniz, 2009: 69). Bunun yanında günümüzde girişimcilerin başarılı olabilmeleri için aşağıdaki özelliklere sahip olmaları gerektiği belirtilmektedir;

Başarma güdüsü (ihtiyacı): Girişimci kişiler yüksek iş başarısıyla güdülenmişlerdir. Bu nedenle kendi başarı ihtiyaçlarını öngörme ve kendilerini başarıyla özdeş değerlendirme tutumu sergilemektedirler.

Belirsizlik toleransı: Belirsizlik toleransı olan kişiler her türlü engel durumu ile baş edebilen, her şeyi en iyi şekilde yapmaya çabalayan, belirsizlik durumlarında karar almayı ve önderlik yapmayı sevenlerden oluşmaktadır.

Kendine güven: Girişimci kişinin önceden belirlediği amaçların başarıyla üstesinden gelebileceği inancının bulunması gerekmektedir. Bir girişimci yalnız kendi işinde, kendisine saygı duyar ve işiyle ilgili başarılı olabileceğine inanırsa başarıyı yakalayabilir. Kendine güvenen bireyler, titizlikle izledikleri iş programlarını ve sonuçlarını kendilerinin etkilediğine inanan kişilerden meydana gelir.

Yenilikçilik: Bu özellik, girişimci kişilerde mevcut olduğu öngörülen nitelikler kapsamında en çok üzerinde fikir birliğine varılmış olanıdır. Girişimci kavramına ilişkin ifade edilen tanımlar değerlendirildiğinde, risk alma ve yenilikçi olma özelliğinin mevcut olduğu dikkati çekmektedir.

Duygusal zekâ: Duygusal zekâyâ sahip girişimcilerin, düşüncelerini aktarma, iş yapma ve yaptırma sürecinde daha başarılı oldukları dikkati çekmiştir (Çetinkaya-Bozkurt, 2011: 12-15).

Yukarıda yer alan girişimci özelliklerinin yanında girişimciliğin üstünlüklerinden yararlanabilmek adına girişimcilerin gerçekleştirmeleri gereken birtakım işlevler vardır. Bu işlevler literatür kapsamında aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır;

Yeni hizmet ve ürün üretilmesi ya da var olan hizmet ve ürünün kalite ve özelliklerinin arttırılması: Bu fonksiyonun yerine getirilmesini sağlayan girişimciler, bu çerçevede öncü gayretleri ile ciddi gelirler sağlayabilmektedir.

Yeni üretim teknikleri geliştirme ve uygulayabilme becerisi: Girişimciler yeni bir ürün veya hizmet ortaya koymak yerine, geçmişten bugüne üretilmekte olan ürün ve hizmetlerin üretim yöntemlerini veya piyasaya sunuş şeklini değiştirme metodu ile büyük kazanımlar sağlayabilirler.

Sanayide yeni organizasyonlar kurmak: Girişimciler belirli bazı örgütlenmelere yönelerek kurumsal ve toplumsal yapının değiştirilmesi noktasında etkili olabilirler (Doğan ve diğerleri, 2010: 23).

2.1.4. Girişimciliği Etkileyen Unsurlar

Girişimciliği etkileyen bireysel, sosyal, ekonomik ve çevresel birçok değişken bulunmaktadır. Literatürde yer alan bilgiler ışığında girişimciliği etkileyen temel unsurlar aşağıda başlıklar halinde açıklanmıştır.

2.1.4.1. Cinsiyet

Girişimcilikte başarı ya da başarısızlık durumları her zaman kişinin talep ve yeteneklerine odaklı değildir. Bazen koşullar ve mekân bazen de şans ve rastlantılar, başarı ile başarısızlık arasındaki çizgiyi belirler. Ancak başarısızlık hali, güçlü ve kendini bilen kişiler için yeni bir başarı girişiminin hareket noktasıdır. Girişimcilerin başarılı olamamasına neden olan bazı demografik unsurlar vardır (Demir, 2015: 113). Söz konusu demografik faktörlerin başında cinsiyet gelmektedir. Yapılan çalışmalarda modern toplum yaşamında kadınların kendi işlerini kurarak iş yaşamında bağımsız hareket etmek istedikleri, buna karşılık gerek ekonomik gerekse de toplumsal nedenlerden dolayı kadınların girişimciliğe yönelme konusunda bazı sorunlar yaşadıkları belirtilmiştir (Öztürk ve Arslan, 2016: 2). Buna karşılık literatürde yer alan bazı çalışmalarda girişimcilerin yatırım yaparken tercih ettikleri sektör türünün ya da girişimciliğe yönelme düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği bulgularına ulaşılmıştır (Bozkurt ve diğerleri, 2015: 67). Soysal’a (2010: 83) göre, her ne kadar erkeklere göre kadınların girişimcilik faaliyetleri ve işgücüne katılımı konusunda istenen seviyede olamadığı bir gerçek olsa da kadınlar her geçen gün ekonomik hayatta daha etkin bir hale gelmeye başladığı görölmektedir.

2.1.4.2. Aile

Hisrich ve diğerlerine (1995) göre, çok eski dönemlerden günümüze dek yapılan pek çok araştırmada girişimcilerin aile yapısı, doğum sırası, ailesinin işi, sosyal statüsü ve akrabalık ilişkileri üzerine odaklanılmıştır. Ailenin girişimci yapısı ve özellikle de babanın kendi iş yerine sahip olması girişimciliği tetikleyen diğer önemli faktörlerden biridir. Kendi iş yerine sahip olan bir ebeveyni olan girişimcilerin bu

durum motivasyonu bakımından oldukça dikkat çekicidir (Akt: Bozkurt, 2006: 95). Güleç'e (2011: 6) göre, bireylerin kariyer gelişimlerinde ailenin etkisinin büyük olduğu belirtilmektedir. Ailelerin çocukların kariyer seçimlerindeki etkisinin sosyal yapı içindeki yeri ile alakalı olduğu belirtilmektedir. Zira ailenin sosyal yapı içerisindeki yeri, çocuklarını geleceğe hazırlamaları ve yetiştirmeleri adına gerekli finansal kaynaklara ulaşmasını da etkileyebilmektedir. Ayrıca ailenin çocuk sayısı, çocuk yetiştirme tarzı, ebeveynlerin eşitlikçi ya da otoriter olmaları gibi durumlar da çocukların sosyalleşme sürecini, dolayısıyla da ileriki hayatlarını etkileyeceği belirtilmektedir. Bireyin sosyalleşme sürecinin aile içinde başlaması girişimcilikte ailenin etkisinin yadsınamaz olduğu görülmektedir.

2.1.4.3. İnanç

Motive edici faktör girişimci adaylarda olması gereken en önemli özelliktir. Güçlü bir güdüleyici olmadan diğer üretim faktörleri de yetersiz kalabilir. Girişimci adaylarını güdüleyici unsurların eksik olması durumunda, başarılı iş imkanlarına, geniş mali olanaklara ve güçlü iş birliklerine sahip olan firmalar kurulsalar dahi başarılı olamayabilirler (Doğan ve diğerleri, 2010: 16).

2.1.4.4. Kültür

Kültürel yapının girişimciliğe uygun bir özelliğe sahip olması girişimciliği doğrudan etkilemektedir. Bir başka deyişle, toplumda girişimciliğin varlığı, girişimciliğe yönelik olumlu toplumsal davranışların gelişimini de sağlamaktadır. Firmalar için kültür, bir kişi veya firmayı üstün özellikli kılan davranışlar kümesidir. İnsanların konuşma tarzları, giyimleri, yeme-içme ve eğlenme şekilleri, birbirleriyle ve tüketici ya da tedarikçilerle etkileşim kurma şekilleri ortak kültürün eseridir. Özellikle belirli bir potansiyelin üzerindeki firmaların uzun vadede varlığını sürdürebilmesini sağlayan en etkin faktör yapı değil kültürdür. Kültürel yapının zayıflaması ya da negatifleşmesi durumunda ayakta kalamaz. Dolayısıyla, işletmenin kültürü bilinçli bir gayret sonucunda hazırlanarak geliştirilmek durumundadır (Doğan ve diğerleri, 2010: 17).

İşletme kültürünün yanında farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip toplumlarda çeşitli girişimcilik özellikleri önem teşkil etmektedir. Belli bir toplumda girişimcilik faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik politika ve tekniklerin hazırlanmasında;

danışmanlık, eğitim ve bilgilendirme programlarının geliştirilmesinde ve sürdürülmesinde, yani girişimciliğe yönelik özendirici politikaların yapılmasında toplumsal niteliklerle sosyo-kültürel yerel özelliklerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Farklı bir deyişle, başarılı bir uygulama adına girişimciliğin evrensel yönleri ile beraber yerel boyutlarının da belirlenip ortaya konulmalıdır (Durukan, 2007: 35).

Girişimciliği etkileyen kültürel unsurlar arasında yaşanan çevrenin sosyo-kültürel özellikleri de önemli bir yere sahiptir. Sosyo-kültürel özelliklerin girişimcilik üzerindeki etkileri kadın girişimciler üzerinde daha net görülmektedir. Türk toplumunda da birçok kültürde olduğu gibi kadına biçilen en önemli görevin “iyi ev hanımı” olduğu, evin idaresinin ise erkeğe ait olduğu görülmektedir. Toplumsal kültürün bu yöndeki beklentisine karşın girişimci olmayı tercih eden kadınlar, ailelerine yönelik sorumluluklarını yerine getirip, iş ve aile dengesini kurup başarılı girişimci olmalarında aile ve çevrelerinden aldıkları eğitim ve sahip oldukları iş tecrübesinin katkısının oldukça büyük olduğu belirtilmektedir (Arıkan, 2016: 141).

2.1.4.5. Rol Modeller

Girişimcilik, ekonominin gelişimi bakımından aktif bir güç olması nedeniyle oldukça önemlidir. Herhangi bir iş yeri kurmak ve sürekliliğini sağlamak oldukça zordur. Dolayısıyla girişimci bir bireyde yaratıcılık, yetenek ve cesaretin birlikte olması gerekmektedir. Bu da yalnızca bu özelliklere sahip girişimcilerle olanaklıdır. Girişimcilik eğiliminde veya girişimcilik niyetinde belirli etkileri bulunan birtakım faktörler mevcuttur. Bunlardan birisi de rol modellerdir (Bozkurt ve Erdurur, 2013: 59). Girişimcilik alanındaki rol modeller, girişimci olmayı isteyen kişileri girişimciliğe özendirmeleri nedeniyle toplumda önemli bir konuma sahip olduğu düşünülmektedir. Girişimci adaylarının cesaretlendirilmesi ve örnek olması açısından rol modelleri önemli görülmektedir (Güleç, 2011: 7). İnsanların girişimcilik yönleri çocukluk yıllarından itibaren gelişmektedir. Bu nedenle aile ya da yakın çevrede girişimci olunması ve girişimci olan bireyin rol model alınması, söz konusu ailedeki çocukların girişimci olma olasılığını arttıran bir unsur olduğu belirtilmektedir (Bozyiğit ve Yaşa, 2015: 63).

2.1.4.6. Gelir

Gelir düzeyi ve sermaye yeterliliği gibi unsurlar girişimciliği etkileyen temel faktörler arasında yer almaktadır (Mutlu, 2014: 1). Gelir seviyesi girişimciliğe etki eden bir faktör olarak ele alınmasının yanı sıra, girişimciler çevrelerindeki sosyo-ekonomik koşulların ürünü olarak nitelendirilmektedir (Yılmaz ve Sünbül, 2009: 196). Bunun yanında girişimcilere sunulan hibe desteklerinin miktarı da girişimciliği etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır. Türkiye’de bu konuda yapılan çalışmalarda hibe desteği sürecinde ciddi bürokratik engeller bulunduğu için girişimcilerin hibe desteklerinden yeterli düzeyde yararlanamadıkları belirtilmiştir (Bozkurt ve diğerleri, 2015: 71). Bunun yanında gelir düzeyi düşük olan girişimcilere KOSGEB(Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) tarafından destek sağlandığı görülmektedir (Durukan, 2021: 17). KOSGEB tarafından girişimcilere sunulan hizmetler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır;

- Bankaların Kredi Faiz Destekleri
- Bölgesel Kalkınma Destekleri
- Bilişim Destekleri
- Girişimciliği Geliştirme Destekleri
- Danışmanlık ve Eğitim Destekleri
- Uluslararası İş Birliği Geliştirme Destekleri
- Pazar Araştırma ve İhracatı Geliştirme Destekleri
- Teknoloji Geliştirme ve Yenilik Destekleri (Doğan ve diğerleri, 2010: 92).

2.1.4.7. Eğitim

Bireyler gördükleri eğitimler sayesinde iyi girişimci olmaları konusunda beceri ve bilgilerini arttıracak ve o zamana kadar fark edemedikleri konular hakkında duyarlılık sağlayacağı belirtilmektedir. Özellikle üniversitelerdeki eğitimin, gençlerin girişimciliğe bakış açılarını önemli düzeyde etkilemektedir (Çetinkaya-Bozkurt, 2011: 21). Buna karşılık girişimcilik ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişki olmadığını gösteren örnekler de bulunmaktadır. Güleç’e (2011: 6) göre, girişimcilerde farklı çevre, eğitim, aile ve iş deneyimleri açısından farklılıklar olabilmektedir. Bazıları iyi okullardan mezun olurken, bazıları da Microsoft’un

kurucusu Bill Gates örneği gibi üniversiteyi yarıda bıraktıkları görülmektedir. Levi-Strauss gibi kişiler, bu kadar da tahsilli olmayıp başarılı girişimciler olabilmektedir.

2.1.4.8. Teknolojik Faktörler

Ülkenin teknoloji alanında ulaştığı konum ve ilerlemeler girişimciliğin düzeyini de etkilemektedir. Kişisel bilgisayar veya laptop, network ağları, faks, teknoloji desteği, teknoloji aktarımı adına üniversiteler ya da büyük firmalara ve araştırma laboratuvarlarına erişebilme olanakları küçük işletmelere önemli olanaklar sağlayabilmekte ve uluslararası iş olanaklarına kapı açabilmektedir. Bu temeli yaratan ülkelerin işletmeleri, uluslararası rekabet şartlarında daha üstün bir pozisyona sahip olmaktadır. Teknolojik ilerlemelerden faydalanamayan ülkelerin küçük ölçekli işletmeleri ise daha fazla emek, katma değeri düşük ve yoğun işlerde faaliyet sergilemektedir (Döm, 2008: 49).

Teknolojik gelişmelere paralel olarak insanların çalışma alışkanlıklarının değişime uğraması da girişimciliği etkilemektedir. Esnek çalışma koşulları yeni iletişim teknolojileri ile gerçekleştirebilmekte ve böylelikle işçilik maliyetleri ve mekân harcamalarının azaldığı görülmektedir. Yeni iletişim teknolojileri sayesinde telefonla oluşturulan yardım masaları, ücra köşelerde ve akla gelmeyen şehirlerde yapılandırılabilir. Girişimcilikte de yeni iletişim teknolojileri ile birlikte yeni formlar ortaya çıkmaktadır. Bunlar, uluslararası olarak oluşturulmuş, sanal takımlar “virtual teams” fikir oluşturmak ya da herhangi bir işe girişmek için birbiri ile bağlantı kuran, belirli amaçlar ve çıkarlar doğrultusunda hareket eden farklı yerlerdeki insanları sanal ortamda bir araya getirebilmektedir. Böylelikle belirli bir amaç için farklı düşüncelerin bir araya geldiği, ortak kararın oluşturulabildiği, çeşitli coğrafi alan ve kültürlerin kaynaştığı bir ortam oluşturulabilmektedir (Çelik, 2017: 14). Cansız ve Ulusoy’a (2017: 117) göre bilgi toplumuna dönüşümün yaşanması ile birlikte ihracat, istihdam ve yenilik kaynağı olan teknoloji tabanlı girişimciliğin önemi giderek artmaktadır.

2.1.4.9. Çevresel Faktörler

Girişimciliğe engel oluşturan faktörlerin en dikkat çekenlerinden biri, toplumsal çevre olarak kabullenilmektir. Kişinin kırsal bir çevrede aile ve çevre baskısıyla büyümesi, hayatının ilerleyen süreçlerinde özgüvenden yoksun, hatta her an hata

yapma ve hesap verme endişesi ile hayatını sürdüren tamamen edilgen ve pasif bir kişiliğe bürünmektedir. Kişinin toplumsal çevresinde ve ailesinde edindiği kültür ve görgü kuralları tüm hayatını etkilemektedir. İnsanlar yenilikler ve gelişimlerle ilgili başarılı olabilmeleri, özgürlük ve görüşlerini hür bir şekilde ifade edebilmelerine bağlıdır (Durukan, 2007: 33). Bunun yanında yaşanan sosyal çevrede üretim unsurlarını bir araya getiren girişimcilerin sayısı az ise, ülkede yeteli oranda üretim yapılamayacağı ve devamında da işsizlik sorunlarının baş göstereceği belirtilmektedir. Az gelişmiş ülkelerdeki kalkınamamanın sebebini inceleyen iktisatçıların, ülkelerdeki girişimcilerin hak ettikleri değeri bulamamaları ve girişimcilik ruhuna sahip olan çok az insanın olduğunu saptadıkları görülmektedir. Bu sebeple ülkedeki girişimciliğin desteklenmesi, girişimcilerin önünün açılması, teşvik edilmesi ve eğitim olanaklarını sunulması gerekmektedir (Güleç, 2011: 7).

2.1.5. Girişimciliğin Avantajları ve Dezavantajları

Başka bir örgüt ya da kişinin emri altında çalışma ile kıyaslandığı zaman girişimciliği avantajlı kılan birçok unsur bulunmaktadır. Literatürde yer alan çalışmalarda girişimciliği avantajlı kılan unsurlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır;

Bağımsız Çalışabilme: Bireyin bağımsız çalışma gereksinimi ve kendi başına karar verme yeterliliği girişimlerin esas hedeflerinden birisidir. Kişinin kendi patronu olması girişimciler adına memnun edici bir duygudur.

Başarma Hissi: Birçok girişimci için en dipten yola çıkma düşüncesi son derece manidardır. Bu yeni düşüncüyü kara çevirmek ise girişimciye başarı duygusu verir.

Finansal Kontrol: Girişimciler finansal kararlara ilişkin denetleme hakkını ellerinde bulundurmak isterler. Bunun yanı sıra çalışma saatleriyle ilgili de denetim sahibi olabilirler. Örneğin; daha az veya çok saat çalışabilmeleri gibi.

Toplumda Saygı Görme: Bir firmanın sahibi olmak insanlara içinde yer aldıkları toplumda belli bir toplumsal statü verir.

Para Kazanma: Gerçekleştirilen girişimler neticesinde zarara uğrama ihtimali olmasına karşın, çok para kazanabilme olasılığı kendi işini kurmanın en önemli üstünlüklerinden birisidir (Doğan ve diğerleri, 2010: 19; Engindeniz ve Özden, 2009: 37).

Yukarıda yer alan avantajlarının yanında bazı unsurlar girişimciliği dezavantajlı duruma getirmektedir. Girişimciliğin temel dezavantajları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır;

Sorumluluk Yükü: Çalışan bireylerin tersine girişimcinin birtakım görevleri bulunmaktadır. Bu görevler girişimcinin yükünü zamanla ağırlaştırırken, girişimci kendini “en baştaki yalnız” olarak hissetmeye başlar. Bununla beraber çalışan kişiler sadece çalıştıkları sahalarda profesyonelleşirken, girişimci bütün işlevsel özellikleri bir arada idare etmek durumundadır.

Zararları Karşılacak Yeterli Finansal Kaynağın Olmaması: Her şeyden önce küçük çaplı kuruluşlarda girişimci, mali kaynağı elinde tutarken tek başına olduğu için ansızın mali sorunlarla karşılaşabilir. Verilen yanlış bir karar veya idarede oluşan bir zayıflık sebebiyle firma kapatılmak zorunda kalınabilir.

Bürokratik Zorluklar: Yeni bir işe girişmek isteyen girişimci, birden fazla kuruluşa türlü belgeler sunmak zorundadır. Bu durum hem zaman hem de enerji kaybına sebep olur.

Devralınmış Sorunlar: Eğer girişimci yeni bir firma açmak yerine hali hazırda bir işletmeyi devralıyorsa sorunlarını da devraldığını ifade eder.

Büyük Firmalarla Rekabet: Küçük girişimciler, büyük reklam bütçesine sahip ve geniş bir dağıtım yelpazesi olan büyük işletmelerin yanında ürettiği ürünler için talep yaratamama sorunu ile karşı karşıya kalabilirler (Doğan ve diğerleri, 2010: 19-20). Güney (2015: 77-78) tarafından yapılan çalışmada ise girişimciliğin dezavantajları aşağıdaki gibi açıklanmıştır;

Kişisel Özveriler: Özellikle firmanın ilk kuruluş zamanlarında girişimci, haftanın 6 ve hatta bazen 7 gün boyunca yoğun biçimde çalışır. Uzun süreli mesai saatleri olan girişimcilerin, kişisel uğraşları, hobileri ve aileleri için fazla zaman ayıramaz hale geldikleri görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında firma, girişimcinin özel hayatından fedakarlıklarda bulunmasına sebep olmaktadır. Bunun sonucunda aile içi etkileşimde gerginlikler, huzursuzluklar ve yüksek oranda stres meydana gelmektedir. Böylelikle işletmenin kurulmasında girişimci birey işletmesini kurmak için ne kadar özveride bulunmaya kararlı olduğunu kendisine sorması gerekmektedir.

Sorumluluk Yüğü: Firma çalışanlarının tersine girişimci kişinin bazı görevleri bulunmaktadır. Firmalarda çalışan bireyler kendileri ile benzer statüde olan ve aynı işi gerçekleştiren bireylerle birliktedir. Öğle arasına ya da iş çıkışı aralarında bilgi alışverişinde bulunurlar ve arkadaşlık hissine sahiptirler. Girişimci bireyler ise “zirvedeki yalnız” kişilerdir. Firmada girişimciden fazla sermayelerini kullanan, evini firma borçlarına karşı teminat sunan ve aybaşında ödemesi gerçekleştirilecek paraları bulmak mecburiyetinde olan başka kimse yoktur. Bununla birlikte, firma çalışanları pazarlama, finansman ya da personel gibi belli bir sahada uzmanlaşırken girişimciler bütün birimleri yönetmek zorundadır.

Zarara Fazla Tolerans Gösterememek: Büyük işletmelerin bazı kararları, kar sağlamayı negatif derecede etkilemektedir. Örneğin, çok tercih edilmeyen ürünlerin imalarını yapar veya kâr marjı çok alt seviyelerde olan yerleşim birimlerinde işyeri kurarlar. Söz gelimi, Fransa’da Walt Disney kuruluşunun açtığı ve büyük kar getirmesi beklenen Euro Disney işletmesi ilk birkaç yıl içinde büyük anlamda zarara uğramıştır. Disney gibi firmaların genellikle uzun bir zaman varlığını devam ettirmesinin sebebi zararlarını karşılayabilecek seviyede mali kaynaklara sahip olmasıdır. Ayrıca küçük işletmelerde mali kaynağına sahip olan tek birey girişimci olduğu için ansızın mali bir sorunla karşılaşabilirler. Uzun yıllar boyunca başarılı bir biçimde varlığını sürdüren işletmeler bir karar ya da idaredaki bir zayıflık sebebiyle kapanmak zorunda kalabilirler (Güney, 2015: 78; Çırpan, 2006: 19).

2.1.6. Girişimciliğin Önündeki Engeller

Girişimcilik, istihdam ve verimliliğin artmasında, ekonomik büyüme ve gelişmenin hızlanmasında etkili olması ile birlikte toplumun refah düzeyinin yükselmesi ve orta sınıfın güçlenmesini de sağlamaktadır. Bununla birlikte girişimcilik, bölgeler arası gelişmişlik düzeyindeki farkların ortadan kaldırılmasında ya da azaltılmasında da etkili olmaktadır. Bu sebeple ülkedeki girişimci niteliği ve girişimci sayısı ne kadar artarsa, toplam yatırım ve istihdam oranlarını da pozitif olarak o düzeyde etkilemekte ve sonucunda kalkınmaya katkı sağlamaktadır (Pehlivanoğlu ve Kayan, 2019: 59). Buna karşılık her ülkede girişimciliğin önünde bazı engeller bulunmaktadır. Girişimciliği etkileyen temel demografik, çevresel ve sosyo-kültürel unsurların yanında girişimciliğin önünde bulunan bazı engeller de bulunmaktadır. Bu çalışmada

girişimciliğin önündeki engeller ekonomik ve sosyo-kültürel engeller olarak iki grupta ele alınmış olup, söz konusu engeller aşağıda başlıklar halinde açıklanmıştır.

2.1.6.1. Ekonomik Unsurlar

Girişimciliği etkileyen ekonomik faktörler içerisinde; ulusal veya uluslararası büyüme olanakları, çevrimsel fırsatlar ya da tehditler (söz gelimi, işsizlik girişimciliğe sebep olabilmektedir), anapara edinimlerine yönelik vergi politikası, firma giderleri, hisse opsiyonları, maddi olmayan varlık harcamaları vs. gibi öğeleri kapsamaktadır. Anapara kazanımlarına dönük vergi oranlarının düşürülmesi veya vergi teşvikleri, büyüme olanakları iş girişimlerinde artışı sağlarken; vergi oranlarının yüksek seyretmesi, mali ve reel pazarlarda oluşan krizler ise girişimciliği olumsuz yönde düşürecektir. Bunun yanında sıra işe başlangıç oranlarının yüksek olması, mali piyasalardan faydalanma düzeyinin sınırlı olması, yine mali şartların güçsüz olması da girişimciliği negatif yönde etkilemektedir (Döm, 2008: 47).

Girişimci olabilmek için yalnızca paraya ihtiyaç duyulduğu düşüncesinin yaygın olması yanı sıra başarısız olunduğunda yalnızca paranın bir anlam ifade etmediği modellerle ispatlanmaktadır. Profesyonel olmayan metot, tutturulamayan planlar ve yanlış yatırımlar da başarısızlığın ana sebeplerinden olarak görölmektedir. Başarılı girişimcilere göre para yalnızca kullanılacak bir araç olarak nitelendirilmekte, hiçbir zaman amaç olmamaktadır. Bu duruma çok düşük miktarlarla işe koyulup ölkemizde sayılı zenginlerden biri haline gelen Vehbi Koç model olarak gösterilebilmektedir (Doğan ve diğerleri, 2010: 80).

2.1.6.2. Sosyo-Kültürel Unsurlar

Kişilerin bakış açıları önce benliklerinde, sonra da bulundukları çevre ve o çevrede kabul gören anlayış çerçevesinde oluşmasından ötürü farklılıklar göstermektedir. İnsanlar ilk zamanlarından beri içinde bulundukları hayat mücadelesini çağın şartlarına göre değiştirmekte, fakat hedefleri hiçbir zaman değişmemektedir. Toplumların bireylerden oluştuğu gerçeği göz ardı edilememektedir. Bireyler her zaman bir fazlasını hedeflemektedir. Dolayısıyla sosyo-kültürel yapı bireyi teşvik edecek bir güç olarak ele alınabilmektedir (Kara, 2009: 465). Bu kapsamda kültürel faktörlerin girişimcilik üzerinde belirleyici olduğu bilinmekte olup, yapılan araştırmalarda elde edilen bulgular da bu görüşü desteklemektedir (Güney ve Çetin,

2003: 194; Aytaç ve İlhan, 2007: 101; Demirel ve Tikici, 2004: 49). Kimi toplumlar girişimcilik konusunda yüksek bir beceri sergilerken kimilerinde bu becerilere rastlanılmamaktadır. Bu farklılığın meydana gelmesinde sosyal bilimciler, kültür faktörü üzerinde durmaktadırlar. Toplumun mevcut zihniyeti ve değer yargılarını kapsayan kültürel etkenler, belli davranış ve tutumların oluşmasını doğrudan etkilemektedir. Girişimci iktisaplar için kültürel değerler büyük önem arz etmektedir. Girişimciler içinde bulundukları kültürden bağımsız olarak ayrı bir konumda olmadıkları, aksine içinde bulundukları kültürden etkilenecek etkinliklerini gerçekleştirdikleri belirtilmektedir (Aytaç, 2006: 139). Bu süreçte girişimciliği olumlu yönde etkileyen sosyo-kültürel unsurlar bazı durumlarda girişimciliğin önünde birer engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatürde girişimciliğin önündeki sosyo-kültürel engellerin başında aile büyüklerinin izin vermemesi, ailevi sorumluluklar nedeniyle girişimcilik için yeterli zamana sahip olmama, iş kurma konusunda sosyal çevreden yeterince destek bulamama gibi unsurların geldiği rapor edilmiştir (Kunday, 2014: 317). Girişimciliğin önündeki diğer sosyo-kültürel unsurların başında eğitim düzeyi yüksek işgücü bulunmaması ve ekonomik kaynaklara ulaşma güçlüğü gibi faktörlerin geldiği belirtilmektedir (Dilek, 2016: 118).

Girişimciliğin önündeki diğer sosyo-kültürel unsurların başında eğitim düzeyi yüksek işgücü bulunmaması ve ekonomik kaynaklara ulaşma güçlüğü gibi faktörlerin geldiği belirtilmektedir (Dilek, 2016: 118).

3. KOOPERATİF KAVRAMI VE KADIN KOOPERATİFLERİ

Günümüz küresel rekabet ortamında faaliyet gösteren girişimcilerin çok çeşitli işletme yapıları altında kuruldukları görülmektedir. Özellikle tarımsal alanda çiftçilerin elde ettikleri hasadı nihai tüketicilere ulaştırmalarındaki zorlukları aşabilmek için tarım ürünleri kooperatifleri biçiminde yapılanmaya gittikleri görülmektedir. Bununla birlikte kırsal alanda yaşayan ve çiftçilik yapan ailelerde kadınların üstlendikleri çok sayıda zorlu rolün dışında son yıllarda girişimcilik yapmaya başladıkları görülmektedir.

Kadınların tarımdaki rolü, faaliyet gösterilen alana, ürün çeşidine ve ailenin büyüklüğüne bağlı olarak değişmektedir. Geniş topraklara sahip olan ailelerde kadınlar tarımsal üretimde rol üstlenmezken, daha kısıtlı araziye sahip ailelerde mevsimlik işçi olarak çalışmakta, günlük hayvan bakımı ve hayvansal üretim faaliyetlerinde istihdam edilmektedir. Kırsal kesimlerde kadın ve erkeklerin rolleri birbirinden farklı olarak ele alınmaktadır. Kadın ve erkeğin rollerinin farklılaşması, ailenin ana gelir kaynağı, üretim modeli, köyün yerleşimi ve bunun sonucunda ortaya çıkan kentle bağlantısıyla yakından ilişkilidir. Üreme “yemek, bulaşık, çamaşır, temizlik, çocuk ve yaşlı bakımı” ve hayvansal ürünlerin “yoğurt, peynir, tereyağı” üretimi ile ilgili işler kadınların tarafından yapılmakta olduğu nitelendirilmektedir (Ülker, 2013).

3.1. Kooperatif Kavramı

Kooperatifler toplumsal dayanışma ve toplumsal faydanın üretilmesinde örnek bir rol sergilemektedir. Kooperatifler üyelerine birlikte karar verme ve çözüm stratejileri sayesinde (Çetin, 2009:45) ekonomik ve toplumsal performansa olumlu katkılar sağlamaktadır.

Bireylerin kendi aralarında ekonomik bir iş birliğini yansıtmaları (Öksüz, 1982:332), bölgeler arası ekonomik yönden gelişmişlik düzeylerinin eşitlenmesi, istihdamın artıp yoksulluğun azaltılmasında kooperatifler kritik öneme sahiptir (Ceylan, 2021:6).

Kooperatif; ortak ekonomik, toplumsal ve kültürel ihtiyaçları karşılamaya yönelik olarak beklentilerini ortağı oldukları ve demokratik bir biçimde yönettikleri yapı aracılığıyla gerçekleştiren bireylerin bir araya gelmesidir (Doğan ve Atabay, 2022:220). Bir başka tanım açısından kooperatifler; Faaliyetlerin, çabaların ve fırsatların bir araya toplanması yoluyla karşılıklı yardımlaşma, dayanışma ve iş birliği yoluyla belirli ekonomik çıkarların, mesleki ve geçimlik ihtiyaçların gerçekleştirilmesidir (Çıkın ve Karacan, 1994).

“Kooperatifçilik 1163 sayılı Kooperatifler kanunu ile tanımı yapılmış olup 1969 yılında kurulmuş, daha sonra 2004 yılında 5146 sayılı yasa değişikliği ile tanımı değiştirilmiştir”. Değişen tanımı ile “Kooperatifler, tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet sureti ile sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklardır” (1163 Sayılı Kanun madde 1).

Bu açıklamalar ışığında Kooperatifçiliğin temel amacının, ekonomik performansı yeterli olmayan bireylerin geçimlerinin karşılanması ve ekonomik katma değer üretilmesidir (Koçtürk, 2006). Genel olarak kooperatifçiliğin temel fonksiyonlarını, şu şekilde sıralamak mümkündür (Ceylan, 2021:7):

- Üretim mallarının kaliteli ve ucuz olarak elde edilmesi,
- Ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi, depolanması ve muhafazası gibi tesislerin kurulması ve bu ürünlerin pazar ağının oluşturulması,
- Üreticiye ödeme kolaylığı açısından vadeli kredi imkânı sunulması,
- Pazar talebine göre mal ve hizmet üretimi gerçekleştirilmesi,
- Üretici ve tüketici arasında iç ve dış pazarda aktif rol oynayarak aracı karını uygun fiyat düzeyinde tutarak bu karın ortaklara aktarımının sağlanması (Güneş, 1983, s. 15-16).

Kooperatifler, üyelerinin ortak gereksinimlerini karşılamak ve ekonomik katma değer elde etmek için kurulur. Kooperatifleri diğer işletme yapılarından farklı kılan özellikleri; sermayenin üst sınırının bulunmaması ve bu bağlamda üyelerin sermayeye katkıda bulunması ve üyelerin eşit oy hakkının bulunmasıdır.

3.2. Kooperatif İlkeleri

Kooperatifler kendi gelişimlerine katkıda bulunmak amacıyla bilgi alıp-verme, eğitim-öğretim alanlarında başta üyeleri olmak üzere yönetim kurulu, çalışanları, temsilcileri ve halkla birlikte iş birliği yaparlar. ICA (Uluslararası Kooperatifler Birliği) tarafından 1995 yılında belirlenen evrensel ilkeler, kooperatifçiliğin amacı olan karşılıklı dayanışma ve ekonomik sosyal menfaatlere ilişkin 7 ilkeyi sıralamaktadır (Ticaret Bakanlığı,2022):

- **Gönüllü ve herkese açık ortaklık:** Kooperatifler kuruluş ve işleyiş amaçlarını, tüzel veya gerçek kişilere ortaklık unvanını alıran ya da kaybettiren şartlar hususunda bir ana sözleşme oluşturarak bildirmektedir. Bu ana sözleşmede kooperatifin amaç ve faaliyet alanına göre belirtilen ortaklık koşullarını ortaklık kuracak olan tüzel ve gerçek kişilerin taşımaları gerekmektedir. Söz konusu ilke, kooperatiflerin cinsiyet, sosyal, ırk ya da din ayrımı olmaksızın kooperatif sorumluluklarını kabul eden herkese açık gönüllü kuruluşlar olduğunu vurgular. Kooperatifler üye seçiminde onları siyasal, cinsel ya da dini hiçbir yönden ayırtırmadan kişileri kooperatif işleyiş amaçlarına göre uyum sağlayacak gönüllüler olarak kabul etmektedir.
- **Ortaklar tarafından gerçekleştirilen demokratik denetim:** Ortaklar gerek kendi haklarını gerekse içinde bulundukları grubun haklarını korumak için kooperatifin her aşamasına doğrudan katılmaktadır. Her bir kooperatif üyesinin oyu diğer üyelerin oylarına eşittir. Her eşit oya sahip olan üye kooperatifin yönetim süreçlerine ve karar alma aşamalarına demokratik olarak katılım sağlamaktadır. Ortakların kooperatife ne kadar sermaye aktardıkları oy kullanmaları hakkında bir ayrıcalık oluşturmamaktadır. Bu ilkeyle beraber kooperatiflerin, üyelerinin karar alma süreçlerini kontrol ettiği ve her hissedarın kooperatif düzeyinde eşit oy hakkına sahip olduğu demokratik kuruluşlar olduğu söylenmiştir.
- **Ortakların ekonomik katılımı:** Söz konusu ilke, üyelerin adaletli bir biçimde sermayeye katkı sağladığını ve adaleti demokratik bir şekilde yönettiğini vurgular.
- **Özerklik ve bağımsızlık:** Yönetimi ve denetimi ortakları tarafından sağlanan kooperatiflerin karşılıklı yardım ilkesiyle hareket etmeleri ve ana sözleşmelerinde yer alan maddeler kapsamında başka kuruluşlara ya da devlete bağımlı olmama

özellikleri onların özerk yapılarını yansıtmaktadır. Söz konusu ilke, kooperatiflerin bağımsız özerk kuruluşlar olduğunu ve hükümetler veya dış kuruluşlarla anlaşmaları olsa dahi kooperatifin özerkliğini koruduklarını ve üyelerinin demokratik yönetimini koruduklarını açıklamaktadır.

- **Eğitim, öğrenim ve bilgilendirme:** Kooperatifler eğitim, öğretim ve bilgilendirme hizmetini temsilcileri, ortakları, çalışanları ve yöneticilerine sunmaktadırlar. Bu eğitimleri alan bireyler kooperatiflerinin gelişimi sürecine etkin bir şekilde katkı değer oluşturmaktadırlar. Kooperatifler sadece kendi bünyesinde olan kişilerine değil kooperatife ortak olmayanlara da bu eğitimi vererek kamuoyunu bu konuda bilgilendirmektedir. Söz konusu ilke, kooperatiflerin üyelerine, seçilmiş temsilcilerine, yöneticilerine ve çalışanlarına kooperatifin gelişimine katkıda bulunabilmeleri adına eğitim ve öğretim olanakları sağlamasını gerektirmektedir.
- **Kooperatifler arasında iş birliği:** Söz konusu ilke, kooperatiflerin üyelerine daha etkin hizmet verdiğini ve yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği yaparak kooperatifi güçlendirdiğini açıklar. Kooperatifler faaliyetlerini ve etkinliğini artırmak için yerel, bölgesel ve uluslararası kurumlar veya diğer kooperatiflerle iş birliği yapmaktadır. Bu iş birliği kooperatiflerin etkin bir şekilde çalışmalarına olanak sağlamaktadır. İş birliği sayesinde kooperatifler ulusal ve uluslararası arenada hem ortaklarına etkin bir hizmet vermekte hem de bu yapıyı güçlendirmektedir.
- **Topluma karşı sorumlu olma:** Söz konusu ilke, kooperatiflerin ortaklarının onaylarıyla toplumda var olan sürdürülebilir kalkınmaya fayda sağlamayı amaçlar. Kooperatifler ortaklarının faydasına olan faaliyetlerin arayıcılığıyla toplumun gelişimini sağlayacak çalışmalar da yapmaktadır. İçinde bulundukları toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmasını ve çevrenin korunmasını sağlamak amacıyla kooperatifler, alınması gereken önlemlerden de sorumlu olmaktadır.

Kooperatifler, yoksulluk ile mücadelede önemli bir sosyal politika aracı olarak nitelendirilmektedir. Kadın kooperatifleri, üyelerinin ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan ve bu aşamada var olan girişimleri destekleyen, çok üyeli, demokratik ve şeffaf kurumlar şeklinde ifade edilmektedir (Kazar, 2019:68).

Sosyal girişim modeli olarak sosyal kooperatif kavramının önemi kamu ve özel sektör alanlarında her geçen gün daha da artmaktadır. Demokratik hakların kazanımı ve bilinçli bir toplumun inşasında sosyal kooperatifler devletler için bir alternatif sunmaktadır.

Ülkemizde kadın kooperatiflerinin kurulması KEDV'in (Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı) desteği ile 2001 senesinde kurulmuştur ve günümüze dek 60 kadın kooperatifinin kurulmasına öncülük ettiği ifade edilebilmektedir (Serinikli, 2016: 601). Kadın kooperatifi sayesinde işsiz ancak yetenekli kadınların gıda ve tasarım ürünleri üretiminde becerilerini kullanmalarına ön ayak olmaktadır (Kazar, 2019:68).

3.3. Dünyada Kooperatifçiliğin Gelişimi

Kooperatifçiliğin ekonomik bir hareket olarak ortaya çıktığı dönem 19. yüzyıl olmuştur. Ekonomik ve sosyal ihtiyaçların karşılanma gereksiniminden dolayı dayanışma sonucunda ortaya çıkan kooperatifçilik hareketi 1844 yılında, İngiltere'nin Rochdale Kasabası'nda ortaya çıkmıştır (Koçtürk, 2006: 120). İngiltere'de kooperatifçilik hareketi önce tüketim kooperatifleri olarak doğmuş, ilerleyen zamanlarda ise üretim ve kredi kooperatifleri şeklinde devam etmiş, Almanya ve Fransa'ya oradan da bütün dünyaya yayılmaya başlamıştır (Semerci, 2015: 67).

Ekonomik ve siyasi bir birlik olan Avrupa Birliği'nde hemen hemen 250.000 kooperatif yer almaktadır. Böylece, Avrupa Birliği'nin her üç vatandaşından bir tanesi iş birliği ortağı olarak ifade edilir. Avrupa Birliği kapsamın dahilinde 5,4 milyar insanın kooperatiflerde çalışmakta olduğu nitelendirilmektedir (G-20 Ülkelerinde Kooperatifçilik, 2015: 30).

BM (Birleşmiş Milletler), kooperatiflerin sosyo-ekonomik kalkınma ve yoksulluğun azaltılması ve istihdam artışı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu için 2012'yi Uluslararası Kooperatifler Yılı olarak belirlemiştir. Amaç, “kooperatifler daha iyi bir dünya inşa eder” temasıyla kooperatifler geliştirmek olmuştur. Aynı zaman içerisinde, BM Genel Kurulu Kararı A/RES/136, bütün üye ülkeleri ve paydaşları, kooperatiflerin kalkınmaya katkısını tanımak amacı ile Uluslararası Kooperatifler Yılı'nı etkili bir biçimde değerlendirmeye teşvik ettiği bilinmektedir. BM tarafından

kabul edilen ICA yılının (Uluslararası Kooperatifler Birliği) amaçları: kooperatifler hakkında kamuoyu bilincini artırmak, kooperatifleri desteklemek ve ülkelerin kooperatifleri desteklemek için gerekli yasal altyapıyı oluşturmaya yardımcı olmak, şeklinde sıralanmaktadır (Kooperatifçilik ve Uluslararası Kooperatifler Yılı, 2012: 26-27).

Şekil 3.1. 2012 Uluslararası kooperatif yılı sembolü (ICA, 2022)

AB'ne (Avrupa Birliği) üye olan ülkelerde kooperatifler önemli pazarlar elde etmektedir. Örneğin, tarım sektöründe ülke genelinde Hollanda'da %83, Finlandiya'da %79, İtalya'da %55 ve Fransa'da %50'dir.

ICA , gerçekleştirdiği küresel savunuculuk faaliyeti doğrultusunda, dünya genelinde kooperatiflerin oluşması ve gelişmesi için gerekli yasal düzeni oluşturabilmek adına küresel ve bölgesel yönetim ve örgütlerle iş birliği yapmaktadır. Uluslararası Kooperatif Birliği'nin Brüksel, Belçika'da küresel bir ofisinin olduğu bilinmektedir. Brüksel'deki küresel ofise ek olarak Union'ın Avrupa, Amerika, Afrika ve Asya-Pasifik bölgesinde dört bölge ofisi bulunmaktadır. Birliğin sektör bazlı sekiz kuruluşu vardır: bankacılık, tarım, balıkçılık, sigortacılık, sağlık, konut, tüketici kooperatifleri ve sanayi ve hizmet, şeklinde belirtilebilmektedir (ICA,2022).

3.4. Türkiye'de Kooperatifçiliğin Gelişimi

Türkiye'de kooperatifçilik köklü bir tarihsel sürece sahiptir. Ahi Birlikleri, kooperatif benzeri organizasyonlar olarak sayılabilir. Ahi birlikleri; ahlaki, ekonomik, sosyal ve politik değeri kapsayan zengin ve yoksul arasında adaleti ve iyi ilişkileri vurgulayan üyelik ilkelerine dayanan organizasyon yapılarıdır örgütlenmelerdir. Bazı gözlemciler Osmanlı İmparatorluğu döneminde tarımsal kalkınma fonlarının geliştirilmesinin, tarımsal kooperatiflere yönelik kırsal finansmanın örnekleri

olduğuna işaret etmektedirler (Okan & Okan, 2013; Karahocaligil et al, 2011). Türkiye’de kooperatif hareketin tarihsel gelişimini Cumhuriyet ncesi dönem ve Cumhuriyet dönemi olmak üzere ikiye ayrılarak incelenecektir.

3.5. Cumhuriyet ncesi Dönemde Kooperatifçilik

Türkiye Cumhuriyeti’nden önceki kooperatif teşkilatlarına bakıldığında, 13. yüzyılda Anadolu Selçuklu Devleti’nde oluşturulan ve bu teşkilatlara benzeyen ocak cemiyetlerine örnek verilebilir. Ahilik teşkilatı Ahi Evran tarafından kurulmuştur ve bu birlikler yardımlaşma, dayanışma, mesleki eğitim, eşit çalışma, adil fiyat politikası benzeri modern kooperatiflerde geçerli olan kuralları takip edebilmektedir. Ahi birlikleri, üyelerine destek ve sosyal sigorta sağlayan, merkezi hazine veya ticaret hazinesi adı verilen sandıklara sahiptir ve birlik başkanları ve yönetim kurullarının sorumluları seçim ile belirlenir. Ahilik dernekleri ve kooperatiflerinin ortak özellikleri şöyle ifade edilebilmektedir. Ahi birliklerine ücretsiz giriş ıkışlar, demokratik yönetimin uygulanması, doğrudan üretici-tketicili şilişisine dayalı eğitim, aşırı ağgzllk yerine üyelerine hizmet amacı güden, bir st kuruluşa gitme, ihtiyaç fazlasını merkez sandıkta toplama, şeklindeyir. 13. Yüzyılda kurulmuş olan Ahi birlikleri 1727 senesi içerisinde lonca ve gediklere dönüştürülmeye başlamıştır. İlerleyen zamanlar içerisinde 1913 senesi kapsamında ortadan kaldırılmaya başlamıştır ve yerlerini meslek odalarının aldığı bilinmektedir (Bilgin ve Tanıyıcı, 2008: 138-139).

Türkiye’deki gerçek kooperatifçilik hareketi II. Meşrutiyet dönemi kapsamında Mithat Paşa döneminde başlamıştır. Mithat Paşa, köylüleri tefecilerden korumak ve boş devlet arazilerinden tarım ürünlerinin satışını sandığa dönüştürmek için arazi sandıkları kurmuştur. Yerli fonlara ilişkin 29 maddelik düzenleme ile yerli fon yaratıldı. Yerli fon düzenlemesi, ülkenin ilk organize tarım kredisinin resmi yasal düzenlemesidir. Bir süre Vatan Sandıkları görevlerini yerine getirmediği için yerlerine temsili sandıklar kurulmuştur. Sübvansiyon fonlarının kaldırılmasının ardından Ziraat Bankası kurulmuş ve banka şubelerine dönüştürülmüştür (Kocabaş, 2003: 16-17).

3.6. Cumhuriyet Döneminde Kooperatifçilik

Cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından ülke halkının gelirinin hemen hemen yarısı tarımdan geldiğinden, cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ülkenin kalkınması ve tarımın gelişmesi için kooperatifçiliğe özel bir ilgi göstermiştir. Bu kapsamda çıkarılan ilk kanun olarak bilinen Tarım Kooperatifleri Kanunu, tarım kredi ve tarım satış kooperatiflerinin ihtiyaçlarını tek yoldan karşılamaya çalışmıştır. Atatürk, 1925 senesinde Ankara’da kurulan Ankara Devlet Memurları Tüketim Kooperatifi’ne ortak olarak tüketici kooperatifleri yasasını başlattı. 1926 senesinde Ticaret Kanunu ve 1929 senesinde Ziraî Kredi Birlikleri Kanunu ile kooperatifler şirket olarak onaylanmıştır. Bu kanunun amacı kısa vadede kredi ihtiyacını karşılamak olsa da belirlenen hedeflere bir yılda ulaşamayacağının farkına varılmıştır. Böylece, 1935 senesinde 2834 sayılı “Tarım Satış Kooperatifleri” ve Birlikleriyle 2836 sayılı “Tarım Kredi Kooperatifleri” kabul edilerek kooperatif demokrasisine aykırı hükümler içeren iki yeni kanunun yürürlüğe girmiş olduğu nitelendirilmektedir. Bu iki kanunla, “Ticaret Bakanlığı” ve “Ziraat Bankası” aracılığı ile kooperatiflerin finansman, denetim ve yönetiminde söz sahibi olunmuştur. Bu iki kanun da bekleneni yerine getiremeyince, 1972 senesinde 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu yürürlüğe girmiştir. Böylelikle, Tarım Kredi Kooperatiflerinin Ziraat Bankasının güdümünden ayrılması yerine getirilmiştir. 1984 senesinde 237 sayılı KHK (Kanun Hükmünde Kararname) ile Tarım Kredi Kooperatifleri, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığına bağımlı hale getirilip, 1995’te yayınlanan 553 sayılı KHK ile demokratik bir yapıya kavuşması amaçlanmıştır.

2005 senesinde 5330 sayılı kanunla Tarım Kredi Kooperatiflerinin AB standartlarına ulaşması hedeflenmiştir (Bilgin ve Tanıyıcı, 2008: 142-143). Ülkemizde var olan Tarım Kredi Kooperatiflerinin 2018 yılıyla 1 merkez birliği, 17 bölge birliği ve toplam 1625 birim kooperatif bulunmakta olup, kooperatifler toplamda 8.246 kişiyi istihdam etmektedir (Tarım Türkiye Kredi Kooperatifler Merkez Birliği 2017 Yıl Sonu Faaliyet Raporu, 2018: 3).

Türkiye’de tarımsal amaçlı kurulan bir diğer kooperatif türü Tarımsal Kalkınma Kooperatifleridir. 1965 yılında Köy İşleri Bakanlığı’nın teşviki ile kurulan kooperatifler, 1971 yılında Ankara’da KÖY-KOOP (Köy Kalkınma Kooperatifleri

Merkez Birliği) merkez birliğini kurmuştur. Devlet, kooperatifin kefaletiyle tarımsal kalkınma kooperatif ortaklarının sahip olduğu üretim üniteleri ile ilgili projeli yatırımları desteklemektedir (Bilgin ve Tanıyıcı, 2008: 144). Merkez Birliği'ne bağlı 16 Birlik, 1.283 birim kooperatifi ve 152.214 ortağı bulunmaktadır. KÖY-KOOP. ölkemizde tarımsal kesimin refaha ulaşmasının demokratik yollarla mümkün olabileceğini göstermiştir.

şekil 3.2. 1971 Köy-Koop. merkez birliği seçimlerine ait bir fotoğraf
(Köy Kooperatifleri, 2022)

Kooperatifin temel amaçları; tarımda her türlü verimliliği arttırıcı tedbirler almak, kooperatif ve birliklerin her türlü ürün ve mamullerinin kalitesini yükseltecek girişimlerde bulunmak, teknik faaliyetlerde bulunmak, bitkisel ve hayvansal mahsulleri değerlendirmek, işleme, muhafaza ve pazarlama ile ilgili her türlü fonksiyonları yerine getirmek için gerekli çalışmaları yapmak ve yaptırmak, kooperatif çalışmalarını koordine etmek, kooperatif eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunmak, kooperatifçiliği geliştirmek şeklinde özetlenebilir (Köy Kooperatifleri,2022).

Tarım ile alakalı bir diğer farklı kooperatif türü de pancar yetiştiricilerinin üretim kooperatifleridir. Bu kooperatifler, devlet tarafından kurulmuş olan şeker fabrikalarının şeker ihtiyacını karşılamak üzere kurulmuş olup, Amasya'da toplam

31 pancar kooperatifi, yaklaşık 1,5 milyon hissedarı ve toplam 5 kooperatif şeker fabrikası ile merkezi bir birlik PB (Panko Birlik) faaliyet göstermektedir (Panko Birlik,2022). Günümüzde Torku markası dahil çok sayıda alanda üretim ve pazarlama yapan kooperatif AB Holding (Anadolu Birlik Holding) adıyla kurumsal bir yapıya dönüşmüştür.

Anadolu Birlik Holding'in bu büyümeyi sağlayan anlayışı; sermayenin ve kazancın tabana yayılmasını temel alan, bu temelle birlikte üreticinin ve üreticinin yaşadığı yerlerin ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmasını önceleyen bir toplam kalkınma modeli olarak ifade edilen Ümit Projesidir (Anadolu Birlik Holding,2022).

Ümit Projesi ile üreticinin tarımsal faaliyetlerini tohumdan sofraya kadar bir zincir olarak görür ve bu zincirin tamamının gelişmesini önceler. Nihai tüketiciye doğal ve sağlıklı ürünler ulaştırmayı hedeflerken üreticinin hasadına da talep garantisi oluşturmak hedeflenmekte ve üreticinin yaşadığı köy ve beldelere istihdam yoluyla dolaylı kalkınma sağlar; portföyünü oluştururken bulunduğu bölge ve Türkiye'nin ekonomik ihtiyaçlarını önceler. Bu şekilde hem yerel hem de ulusal kalkınmayı amaçlanmaktadır.

3.7. Kadın Kooperatifleri

Kadınlar, ekonomik ve sosyal yaşamın en önemli unsurlarından biridir. Kadınların ekonomik ve sosyal yaşama katılımları hem ev içinde hem ev dışında gerçekleştiği gibi modern hayatın getirdiği değişimle birlikte kadınlar çalışma hayatında da yer almaya başlamıştır (Aztimur, 2005:38).

Kadınların bir birey olarak topluma katılımının sağlanması, sosyalleşmesi, onların kendilerine ait cümlelerinin ve değerlerinin olması eğitim, işgücü, siyaset gibi alanlarda varlık göstermesiyle mümkündür (Yavuz, 2015:67). Genellikle şehir dışında kırsal alanlarda yaşayan kadınların emeklerini karşılıksız bir şekilde harcamaları yerine istihdama katılımının sağlanması, sosyal ve ekonomik faaliyetlerinin geliştirilmesi amacıyla kadın kooperatifleri önem kazanmıştır (Doğan ve Atabay, 2022:219).

Kadın kooperatifleri diğer kooperatiflerle karşılaştırıldığında hukuki yapı açısından farklılık göstermemektedir. Kadın kooperatifleri de diğer kooperatif türleri gibi 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na tabidir (Doğan ve Atabay, 2022:222). Kadın

kooperatifleri, toplumda karşılaşılan sorunların çözümünde etkili olan en önemli unsurlardan biridir. Kadınların karşılaştığı sorunların çözümünde kullanılan çok çeşitli araçların dışında kooperatifçilik, diğer çözüm araçlarına göre daha işbirlikçi, daha verimli, daha etkili, kolay erişilebilir, sürdürülebilir, ilkel, daha katılımcı, kadın istihdamını artırıcı ve demokratik olması sebebiyle ön plana çıkmaktadır.

Kadın kooperatifleri, kadınların ev dışında ücretli ve esnek çalışmaları ile haklarının kayıt altına alınmasına katkıda bulunmaktadır. Kadınlar bu sayede güvenli şekilde ve kendilerine zaman ayırarak çalışma fırsatına sahip olabilmektedir. Bunun yanında kadın kooperatiflerinin yaşlı ve çocuk bakımı hizmeti sunması ile birlikte istihdam edilen kadınlar için çocuklarına rahat bir şekilde bakabilecekleri çocuk odaları bulunan kooperatifler de mevcuttur. Böylece kadınlar kadın kooperatifleri aracılığıyla bakım yükünden kurtulabilmektedir (Yıldırım, 2022:110).

Kadın kooperatiflerine katılım kadınların sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında çok çeşitli sosyal katkılar sağlamaktadır. Kadın kooperatifleri kadınlara, benzer sorunlar yaşayan kadınların bir araya geldiği ve sorunların çözümüne yönelik birlik ve dayanışmanın sağlandığı ve birlikte çalışma imkânı bulduğu bir ortam sağlamaktadır.

Türkiye’de kadın kooperatiflerinin geliştirilmesi, sürdürülebilirliği, değişime uyum sağlayabilmesi ve rekabet gücünün artırılması amacıyla hazırlanan Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı, Kadın Kooperatifleri Tanıtım ve Kapasite Geliştirme Projesi, Kooperatif Bilgi Sistemi, Kooperatifçilik Geliştirme ve Uyum Eğitimi Programı, Kooperatifçilik Girişimciliği Eğitim Projesi ve Kooperatifçilik yüksek lisans ve doktora tezleri destek projesi gibi başarılı çalışmalar yürütmektedir (Doğan ve Atabay, 2022:223).

Kooperatifçiliğin başta tarım olmak üzere önemi ve sağladığı katkılara yönelik çok sayıda araştırma bulunmaktadır (Başaran ve Irmak 2018:4012). İlgili yazında kadın kooperatiflerine yönelik yapılmış çok sayıda çalışma mevcuttur. Ulusal Tez Merkezinde doğrudan kadın kooperatiflerine yönelik 13 tez çalışması bulunmaktadır (YÖK,2022). Dergipark makale veri tabanında kadın kooperatiflerine yönelik 600’ü aşkın çalışmanın bulunduğu görülmektedir (Dergipark,2022). Bu çalışmalarda ele alınan konular şu şekilde sıralanabilir (Yıldırım, 2022:114; Özdemir, 2019; Avşar, 2017):

- Kadınlarla birlikte yaratılan iş gücü piyasasına ve istihdam fırsatlarına erişim,

- Kadın yoksulluğu ve kadın istihdamı,
- Kadın girişimciliği,
- Kırsal kalkınmada kadınların rolü,
- Kadının toplumsal yaşamdaki etkisi,
- Kadınları baskılayan sosyal ve kültürel normlarla mücadele etmek,
- Kadınların rolünü, ev içi ve doğurganlık rollerinin ötesine genişletmek,
- İnsana yakışır iş, eşit ücret ve sosyal koruma dahil daha iyi çalışma koşulları,
- Güçlendirme, liderlik ve özgüven oluşturma gibi kadınların sosyal gelişimi,
- Kadınların iş hayatında başarılı olmaları için resmi eğitim ve öğretim eksikliği,
- Ev işleri ve bakım hizmetleri gibi belirli çalışma sektörleri,
- Bir kadının bağımsız olmasıyla gelen fırsatlar.

Çizelge 3.1. Kadın kooperatifleri konusunda ilgili yazın taraması

Yıl	Yazar	Çalışma Konusu
2021	Ege Kaya Köse	Karabük Kadın Kooperatiflerinde Yerel Üretim Ölçeğinde Sürdürülebilir ve Katılımcı Tasarım Yaklaşımını Benimseyen Bir Model Önerisi
2017	Gizem Avşar	Kırsal kalkınmada kadın kooperatiflerinin önemi: Eskişehir ilçe ve mahallelerinde kadın kooperatifi potansiyeli
2022	Kardelen Dilara Cazgır	Women's empowerment through co-operatives: The case of Women's Co-operatives in Izmir
2013	Fatma Cansu Varol	An analysis of women's cooperatives in urban Turkey in terms of women's empowerment
2012	Ayşe Ülkü Özakin	Accommodating diversity within feminism in Turkey: The Amargi Women's Cooperative, 2001-2011
2022	Fatma Ayhan Sezer	Kadın yoksulluğuyla mücadelede kadın kooperatifleri: Mersin örneği
2022	Pelin Demircan Yıldırım	Kadın kooperatiflerinin kadınların ekonomik ve sosyal yaşamlarında yarattığı değişimler: Batı Akdeniz örneği
2021	Ege Kaya Köse	Karabük kadın kooperatiflerinde yerel üretim ölçeğinde sürdürülebilir ve katılımcı tasarım yaklaşımını benimseyen bir model önerisi
2021	Elif Kahrıman	Bir kadın kooperatifi ve kadınların dayanışma deneyimleri
2021	Özlem Ceylan	Kırsaldaki kadınların sosyal kooperatiflerin oluşumundaki rolü: Afşar Bala'm kadın kooperatifi incelemesi
2019	Esra Nur Kazar	Kadın yoksulluğunu azaltmada kadın kooperatiflerinin rolü: İstanbul ve Bursa örneği
2018	Fatma Aldırmaz Akkaya	Türkiye'de kadın kooperatiflerinin sürdürülebilir kırsal turizmdeki önemi ve finansal performanslarının analizi
2009	Esen Özdemir	Bir sivil toplum kuruluşu (STK) örgütlenme modeli: Amargi Kadın Kooperatifi

Hindistan'ın Gujarat eyaletinde 1972'de kurulan SEWA kooperatifi (Serbest Çalışan Kadınlar Birliği), içinde her kast, sınıf ya da dinden kadının yer aldığı bir kadın örgütlenmesi olarak çalışmaya başlamıştır. Kooperatif yöneticileri ve çalışanları, önce okur yazarlık konusuyla uğraşmış daha sonra küçük ekmek yapım işini büyütürken yaklaşık iki milyon ortaklı, yılda 100 milyon doların üzerinde kazanç getiren ve bunu kâr payı olarak tekrar kooperatif ortaklarına dağıtan büyük bir işletmeye dönüştürmüşlerdir (Digid vd., 2015:29).

Türkiye'de kadın kooperatifleri ilk olarak 1999 yılında kurulmaya başlanmıştır. Kadın kooperatifleri bugün ülke genelinde ortaklarına ve topluma mal ve hizmet sunmaktadır. Kadın kooperatifleri, yalnızca ekonomik amaçlı ve yalnızca sosyal amaçlı kurumsal yapılar arasındaki sınırı aşan örgütlenmelerdir. Burada kooperatif genel olarak kabul edilen tanımıyla “müşterek sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen bir işletme yoluyla ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını ve arzularını karşılamak için gönüllü olarak bir araya gelmiş kişilerin özerk birliğidir (ICA, 2015).

Türkiye'de amacı kadın emeğini ekonomiye kazandırmak, kadınların sosyal ve kültürel faaliyetlerini geliştirmek, korumak ve desteklemek, kadın sorunları ve kadın hakları konusunda farkındalık yaratmak, sağlık ve gelişimlerini sağlamak olan kadın kooperatifleri kurulmuştur. Oluşturulan kadın kooperatiflerinin çalışanları, hissedarları ve yöneticileri kadındır (Serinikli, 2019:48).

Türkiye'de kurulan kadın kooperatifleri başta tarımsal üretim olmak üzere, el sanatları, tüketim, kişisel bakım ve pazarlama gibi konularda faaliyet göstermektedirler. Kurulan bu kooperatiflerin önemli bir kısmı İstanbul, İzmir ve Çanakkale illerinde bulunmaktadır. Ülkemizde genelde dar gelirli ev hanımları tarafından kurulmuş olan kadın kooperatif ortakları çoğunlukla evli, 40-60 yaş aralığında, 1-3 çocuğu olan ve farklı eğitim düzeyine sahip olan kadınlardan oluşmaktadır. Kadın kooperatifleri küçük ölçekli olup, ortak sayıları çoğunlukla 7 ile 25 arasında bulunmaktadır (Digid vd., 2015: 22).

Türkiye'de kadınların kayıtlı ekonomiye katılımı geleneksel olarak düşük seviyelerdedir. TÜİK'e (Türkiye İstatistik Kurumu) göre, kadınlar arasında işgücüne katılma oranı sadece yüzde 31,5 iken, bu oran AB'nde ortalama yüzde 51,3'tür.

Bununla birlikte, özellikle üniversite eğitimi almış kadınların katkısı ile ülkenin kentsel alanlarında kadınların işgücüne katılımı yüzde 50'ye çıkmıştır (Dünya Bankası,2022).

Kadın Kooperatifleri ve Belediyeler Arasında İş birliği için Yöntemler ve İlkeler başlıklı AB projesinde Türkiye'de kadın kooperatiflerinin sağladığı katkılar şu şekilde sıralanmaktadır (Kadın Emeği Değerlendirme Vakfı,2022):

- Çoğunlukla gerçek ihtiyaç sahipleri tarafından kuruluyor.
- Sorunlar, ihtiyaçlar ve öncelikler hakkında birinci dereceden bilgiye sahip oldukları için ihtiyaca cevap veren çözümler geliştirme potansiyeli taşıyor.
- Kadınlar, yoksullar, çocuklar ve engelliler gibi gruplar için liderlik üstleniyor, bu gruplarla çalışmaları kolaylaştırıyor ve örgütlüyor, bu grupların mevcut hizmetlere erişimlerini artırıyor.
- Yerel düzeyde kalkınma için yenilikçi yaklaşımlar geliştirerek ortak çalışma modelleri sunuyor.
- Kadınların yaşamlarını değiştiren kararları etkileyebilmeleri için katılım fırsatı yaratıyor ve demokratik karar verme süreçlerinin geliştirilmesine katkıda bulunuyor.
- Ekonomik ve sosyal krizler karşısında kurdukları iletişim ağları ve üretim becerileriyle dayanışmayı güçlendirerek toplumsal direnci geliştiriyor.

3.7.1. Kadın Kooperatiflerin Kalkınmaya ve Sürdürülebilirliğe Etkileri

Sürdürülebilirlik en genel haliyle çevreye ve paydaşlara zarar vermeden varlığın devam ettirilmesi ve geleceğe taşınmasıdır. Bir başka tanıma göre sürdürülebilirlik, mevcut ve gelecek kuşakların ekonomik, sosyal ve diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına izin veren, insan ve doğanın üretken bir uyum içinde var olabileceği koşulları yaratmak ve sürdürmektir (WCED, 1997:41'den aktaran Eker ve Bal, 2022:2). Bu bağlamda sürdürülebilirlik, yaşam kalitesini azaltmadan ancak tüketim toplumu olmak yerine evrensel açıdan dayanışma içinde olan, çevresel yönetim, toplumsal sorumluluklar ve ekonomik çözümleri hedeflemektir (Öcal ve Ercoşkun, 2021:77).

Sürdürülebilirliği sosyal, çevresel ve ekonomik olmak üzere üç temel boyutta değerlendirmek mümkündür. Sosyal sürdürülebilirlik, fiziksel çevrenin tasarımını sosyal dünyanın tasarımına bağlayarak, insanlar için altyapı, sosyal fırsatlar,

vatandaş katılım sistemleri ve sosyal ve kültürel yaşamı destekleyen alanlar yaratma ihtiyacını vurgular. Sosyal sürdürülebilirlik, aşağıdaki bileşenleri içerisinde barındırmaktadır (Öcal ve Ercoşkun, 2021:78):

- Eşitlik: “Toplum tüm üyelerine, özellikle de dezavantajlı gruplara eşit fırsatlar ve sonuçlar sağlar”.
- Çeşitlilik: “Toplum çeşitliliği teşvik eder ve destekler”.
- Sosyal Uyum: “Toplumun bütün üyeleri arasında bir aidiyet duygusu ve güven ortamı geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülür”.
- Yaşam kalitesi: “Toplumun temel ihtiyaçlarının karşılanmasını ve bireylerin veya toplumların genel refah ve erişim düzeyinin yüksek olmasını ifade eder”.
- Demokrasi ve yönetim: “Toplum demokratik süreçler ve açık/hesap verebilir yönetim yapıları sağlar”.
- Olgunluk: “Birey, daha geniş sosyal özellikler yoluyla istikrarlı büyüme ve iyileştirme sorumluluğunu kabul eder”.

Kadın kooperatiflerinin yapıları açısından bakıldığında, sosyal sürdürülebilirlik açısından ne denli uygun bir sistem olduğu kolaylıkla görülebilir. Özellikle kırsal alanda tarımsal faaliyetlerle uğraşan kadınların kooperatifler yoluyla geçimlerini sağlamanın dışında kalkınma ve sürdürülebilirlik açısından kritik katkılar sağladığı yadsınamaz.

Günümüzde sosyal girişimciliğin önemi giderek artmakta olup üretim faaliyetlerinin ekonomik ve sosyal değerini arttırarak sürdürülebilir kılmak için ortaklık, dayanışma ve sosyal sorumluluk ilkeleriyle hareket eden kooperatifçilik, özellikle tarımsal üretim alanında önemli katkılar sağlamaktadır. Bu bağlamda kooperatif işletmelerin üstlendiği temel rollerden biri olan girişimciliğin geliştirilmesi de, istihdamın arttırılması açısından kritik öneme sahiptir.

İtalya’da işsizlik probleminin giderek artması ve görece daha az gelişmiş bölgelerin kalkındırılması durumu, kooperatif girişimciliğinin desteklenmesi için çeşitli uygulamaların oluşturulmasını sağlamıştır. Bunu sağlamak amacıyla İtalya’da çok sayıda kooperatiften, yüksek oranda istihdam yaratması beklenen yüz kooperatif seçilmiştir. Bu kooperatifler daha çok tarımsal üretim, lokanta işletmeciliği, el sanatları gibi farklı alanlar üzerine yoğunlaşmıştır (Turan, 2005:103).

Şekil 3.3. İtalya tarımsal kalkınma kooperatif üyelerinin üretim faaliyetlerine ait bir fotoğraf (Türkiye Gazetesi, 2022)

Türkiye’de kooperatifçiliğin en önemli uygulama alanlarının başında tarımsal üretim sektörü gelmektedir. Tarımsal amaçlı kooperatifler, ortaklarının karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle tarımsal üretim faaliyetleri ile mesleki faaliyetlerinde ihtiyaçlarını karşılamak, ürünlerini daha iyi değerlendirmek ve ekonomik menfaatlerini korumak amacıyla kurulmuşlardır. Bu amacı gerçekleştirmek için sürdürülebilir ve kalkınma odaklı bir biçimde üretim girdilerini temin etmek, üretim ve pazarlama faaliyetlerini gerçekleştirmek gibi hamlelerle devam ederler (Başaran ve Irmak, 2018:117).

3.7.2. Kadın Kooperatiflerin İstihdama Etkileri

Bir ülkenin ekonomik gelişiminin en önemli göstergelerinden biri istihdam edilen işgücü oranı ve istihdamın niteliğidir. Bu bağlamda sahip olunan insan kaynaklarından verimli bir şekilde yararlanmak gereklidir. İstihdam sorunu işsiz kalanlara ve ailelerine maddi ve manevi kayıplar oluşturmasının dışında kaynakların yeterince rasyonel kullanılamaması ve ulusal refahın arttırılamaması gibi sorunları da beraberinde getirmektedir (Turan, 2005:100).

Küreselleşme ile bağlantılı olarak üretim sisteminin yapısal olarak değişmesi ve yeni sistemin mevcut özelliklerinin kadının çalışma yaşamına girişini kolaylaştıracak şekilde oluşturulması kadınların çalışma hayatına katılımını artırmıştır. Kadın işgücünün büyümesinde birbiriyle ilişkili birçok faktörden ve hizmet sektörünün gelişmesinden etkin bir şekilde etkilendiği bilinmektedir. Aşağıdaki gibi sıralanabilirler (Kocacık ve Gökkaya, 2005;198-199’den aktaran Peker ve Kubar, 2012:176):

- “Dünya genelinde çalışan kadınları koruyucu ve destekleyici yasaların ve uygulamaların artması”,
- “Demografik gelişmeler”,
- “Eğitim olanaklarının artması”,
- “Standart dışı (atipik) çalışma şekillerinin ortaya çıkması ve giderek yaygınlaşması”,
- “Evlenme oranlarında azalma, buna karşılık boşanma oranlarında artış”,
- “Toplumların, kadınların çalışmasına yönelik tutumlarında meydana gelen olumlu gelişmeler”,
- “Çocuk bakımı ve diğer hizmetlerdeki iyileşmeler” şeklindedir.

Günümüzde kadın işgücü önemli ölçüde artmış gibi görünmesine rağmen kadın işgücü, erkek işgücünün gerisinde kalmış ve ikincil işgücü statüsü görünümünde kalmıştır. Tarımsal faaliyetin işgücü istihdamındaki payının her geçen gün azaldığı mevcut durumda, kadınların tarımdaki konumu ve ekonomik faaliyete katılımları başka bir boyut kazanmıştır. Kadınların tarımsal üretime katılımı, ailenin sahip olduğu toprağa, tarımsal faaliyete ve ailenin gelir düzeyine göre değişmektedir. Aile mülkiyeti, arazi alanı ve tarımsal makineleşme düzeyi arttıkça kadınlar tarımsal üretimi terk etmekte ve işgücü becerilerini ev kadınlarına yöneltmektedir (Gülçubuk vd, 2002:12).

Günümüz küresel rekabet ortamında kooperatifler, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesinde önemli bir kalkınma aracı olarak güç kazanmıştır. Bu anlamda kooperatifler çok sayıda ülkede istihdam sorununun çözümünde kayda değer bir araç olarak kullanılmaktadır.

Schwettmann’a göre kooperatifler, istihdam oluşturmada çeşitli avantajlar sağlamaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir (1997:8’den aktaran Turan, 2005:104):

- **Ölçek Ekonomisi:** “Kooperatif işletmeler düşük maliyetlerle ortaklaşa ekonomik faaliyetler sürdürebilecek bağımsız girişimler ve çalışanlar yaratır”.
- **Fırsat Ekonomisi:** “Mal ve hizmetlerin kooperatif işletmeler aracılığı ile ortaklaşa üretimi, iş bölümü, uzmanlaşma ve verimliliği artırır”.
- **Artan Pazarlık Gücü:** “Ortaklarının arz ve talebini birleştiren kooperatif işletmeler pazarlık güçlerini arttırırlar”.

- **Ortakların Aktif Katılımı:** “Kooperatif işletme ortaklarının yönetim faaliyetlerine aktif katılımı maliyetlerin azalması, maliyet etkinliğinin yaratılması ve sermaye hareketliliğinin kolaylaştırılmasında etkili olur”.
- **Ortaklık Değeri:** “Kooperatif işletmeler, ortaklarının kendileri için istihdam yaratma fırsatlarını destekler, bu nedenle emek yoğun üretim süreçleri tercih edilir”.
- **Çıkarların Temsil Edilmesi:** “Kooperatif işletme ortakları, çıkarlarını bireysel üretici ve tüketicilerden daha iyi savunabilirler. Özellikle de dikey bütünleşmeye gittiklerinde”.
- **İstikrar:** “Kooperatif işletmelerde risk ortaklar arasında paylaşılır. Bu nedenle, özel işletmelere göre kooperatif işletmeler, daha istikrarlı ve güvenilirler”.
- **Yenilik:** “Kooperatif işletme ortaklarının birbirlerinden öğrenecekleri çok şey vardır. Bu da kooperatif işletmelerde yeniliklerin gelişmesini etkiler”.
- **Yasal Koruma:** “Kooperatif işletmeler, küçük ölçekli üreticilerin yasal koruma elde etmesini sağlar”.

Kooperatifler, kentlerde yitirilen kaynakların tekrardan kırsal alanda değerlendirilmesine de olanak sağlamaktadır. Toplum kalkınması, birlikte olmanın ve dayanışmanın yararlarını, toplu projelerin gerçekleştirilmesi yoluyla kooperatiflerin kurulmasını teşvik etmektedir. Bu bağlamda toplum kalkınması, kooperatifçiliğin ön şartlarını yaratmaktadır (Kutay, 2022:124). Konya Pancar Üreticileri Kooperatifi örneğinde de olduğu gibi, tarımsal alana yönelik uygulanan politikalar sonucunda önemli ölçüde istihdam yaratılmış, kırsal alanda yerleşik insanların üretime ve kalkınmaya doğrudan katkı sağlaması mümkün hale gelmiştir.

Uygulamada kooperatiflerin istihdam oluşturma tipleri şu şekilde sıralanabilir (Schwettmann 1997: 5-6’den aktaran Turan, 2005:105):

Ortaklar tarafından kurulmuş ortaklaşa sahiplenilen bir işyeri olarak kooperatifler: “Kooperatif işletme ortakları bir araya gelerek, kendi kendilerine istihdam yaratmış olurlar. Tarımsal kooperatifler ve küçük endüstri kooperatifleri bu modele örnek oluştururlar”.

İşveren olarak kooperatifler: “Kooperatif işletmeler, ortak olmayanları da ücretli olarak istihdam etmektedirler. Örneğin tüketim kooperatifleri ortak olmayanları kasiyer, reyon görevlisi olarak çalıştırabilir”.

Kendi hesabına çalışmayı sağlayan ve destekleyen yapıdaki kooperatifler: “Tarımsal pazarlama ve tedarik kooperatifleri, bu biçimde istihdam yaratılmasına iyi bir örnek oluşturur. Bu kooperatifler, ortakların hane halkı gelirinin artmasında da etkili olur”.

Ücretlilere istihdam yaratan kooperatifler: “Kooperatif işletmeler pek çok alanda istihdam yaratılmasında da etkili olurlar. Pek çok devlet kurumunda kooperatiflerle ilgili olarak çalışanlar, kooperatifçilik eğitimi veren kurumlarda görev alanlar ve kooperatiflerle ilgili denetim mekanizmalarında çalışanlar bu istihdam biçimine dâhildir”.

Kooperatif işletmelerin açığa çıkarma etkisi: “Diğer işletmeler gibi kooperatif işletmeler de, başka işletmelerle ticari ilişkiler geliştirerek bu işletmelerde yeni iş alanları yaratılmasında etkili olurlar. Örneğin konut kooperatifleri inşaat sanayinde yeni işler yaratılmasında aktif rol oynar”.

“TÜİK verilerine göre; 2020 yılında, Türkiye’de 15 ve daha yukarı yaştaki istihdam edilenlerin oranı %42,8 olup bu oran kadınlarda %26,3, erkeklerde ise %59,8 şeklinde gerçekleşmiştir. En yüksek istihdam oranı, 2020 yılında %50,9 ile TR21 (Tekirdağ alt bölgesi-Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) bölgesinde gerçekleşti. En düşük istihdam oranı ise %26,0 ile TRC3 (Mardin alt bölgesi-Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) bölgesinde oldu. En yüksek kadın istihdam oranı, %34,7 ile TR90 (Doğu Karadeniz bölgesi-Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane) bölgesinde iken en yüksek erkek istihdam oranı, %67,9 ile TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) bölgesinde gerçekleşti. En düşük istihdam oranı ise kadınlarda %12,6, erkeklerde %40,4 ile TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) bölgesinde oldu” (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021).

Çizelge 3.2. Yıllar bazında cinsiyete göre istihdam

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 ⁽¹⁾
Toplam	46.0	46.3	47,1	47.4	45.7	42,8	45.2
Hiç evlenmedi	44.4	44,6	45.4	46.0	44.4	40.6	44.1
Evli	50.2	50,6	51.4	5M	49.5	47,1	49.3
Boşandı	49.0	50,5	50.1	51,7	49.8	45.8	47.7
Eşi öldü	8.9	8.9	9,3	9.8	8.9	8,2	8.4
Kadın	27.5	28.0	28.9	29,4	28,7	26,3	28.0
Hiç evlenmedi	32.1	325	33.0	33.5	33,3	29,6	31.9
Evli	26,6	29.2	30.3	30.7	29.8	27,6	29.3
Boşandı	39.5	41.7	41.4	43.4	41.4	37,0	39.4
Eşi öldü	7.4	7.5	7.5	8.1	72	6,5	6.7
Erkek	65.0	65,1	65.6	65.7	63.1	59,8	62.8
Hiç evlenmedi	53.6	53.5	54.3	55.0	52.7	48,7	53.2
Evli	72.1	72.4	72.8	72.5	69.6	66,7	69.5
Boşandı	63.2	63,6	63.0	64.1	61.7	58,7	59.5
Eşi öldü	15.9	15.8	17.9	182	17.4	15.9	15.9

TÜİK, Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri, 2021

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri. 2015-2021

Çizelgede de görüldüğü gibi yıllar bazında kadın istihdamının oranının erkeklere oranla belirgin bir biçimde daha az olduğu görülmektedir. Bu durum, yukarıda da açıklandığı gibi kadının toplumdaki statüsü, eğitim, demografik özellikler, gelir gibi hususlardan kaynaklanabildiği gibi özellikle kırsal alanda kadın işgücünün kayıtlara geçmemesi (tarlada çalışma gibi), kadının ev işleriyle uğraşması gibi nedenlerle de mümkün olabilir.

Türkiye’de son yıllarda kadınlara yönelik istihdam olanakları sağlayan, sürdürülebilirlik odaklı çok sayıda proje geliştirilmiştir. Bu projelerden bazıları şu şekilde örneklendirilebilir:

Emekten Sepete Kadın Kooperatiflerini Destekleme Programı UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı), Visa ve Habitat Derneği ortaklığında 2021 yılında kadın kooperatiflerine e-ticaret kapsamında eğitimler verilmesi, kooperatiflerinin internet sitesi üzerinden satış yapmaları, bu siteler ile görünürlüklerinin artması ve sosyo-ekonomik olarak güçlenmeleri kapsamında destek sağlanmıştır. 2021 yılında 14 kooperatif üzerinden gerçekleştirilen program 2022 yılı için 12 kooperatif üzerinden uygulanacaktır (Habitat Derneği, 2022).

Girişimde Kadın Gücü Projesi, Türkiye’deki girişimci kadınların yaşanan dijital dönüşüme hızlı bir şekilde ayak uydurmaları kapsamında düzenlenen bir projedir. TURKONFED (Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu) tarafından yürütülen proje için yapılan araştırmada kadın girişimcilerin mevcut görünümleri ve ihtiyaçları araştırılmıştır. Bu kapsamda kadın girişimcilerin ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanan eğitimlerin çevrimiçi paylaşılması söz konusu olurken ayrıca yüz yüze eğitimlerin de proje kapsamında gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. Eğitime katılan 50 kadına 6 ila 9 ay süresince uzman kişilerce destek sağlanması, proje sürecini başarılı tamamlayan 10 girişimci kadına iş geliştirme desteği sunulması söz konusudur (Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu,2022).

Şekil 3.4. Girişimci kadın gücü projesine ait bir fotoğraf (Türk Girişimci ve İş Dünyası Konfederasyonu, 2022)

KAGİDER (Türkiye Kadın Girişimciler Derneği) önderliğinde yürütülen Fırsat Eşitliği Modeli ile işletmelerde cinsiyet eşitliği sağlanması için bir sertifika sistemi oluşturulmuştur. Sertifika sistemi ile özel sektörün toplumsal cinsiyet eşitliği için desteklenmesi, eşit ücret ve istihdam ile ülkede kadın üretkenliğinin artırılması, iş hayatı için fırsat eşitliğinin teşviki hedeflenmektedir. Bu kapsamda değerlendirme sürecinden geçen kurumlar cinsiyet eşitliğine, kadın çalışanların güçlendirilmesine duyarlı bir kurum olarak sertifika sahibi olmaktadır (Türkiye Kadın Girişimciler Derneği, 2022).

Geleceği Kuran Genç Kadınlar Projesi 18 ila 29 yaş aralığında olup ne eğitimde ne de istihdamda yer alan kadınların ekonomik, toplumsal hayatta yer almalarını hedeflemektedir. Bu kapsamda düzenlenecek proje faaliyetleri; araştırmaların yapılması, eğitimlerin düzenlenmesi, mentor desteği, staj imkânı, proje adına dijital portal oluşturulması, kampanyaların oluşturulması, uluslararası boyutta sempozyumların düzenlenmesi, yarışmaların yapılması ve hibe destekleri şeklindedir (Sabancı Vakfı, 2022).

4. TARIMDA KADIN GİRİŞİMCİLERİN OLUŞTURDUĞU KOOPERATİFLERİN İSTİHDAM VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TARIM ALANINDA EGE BÖLGESİNİN KALKINMASINA ETKİSİ ÜZERİNE BİR VAKA ANALİZİ

Bu bölümde, Ege bölgesinde faaliyet gösteren S.S.(Sınırlı Sorumlu)Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi nitel bir araştırma yöntemi olan vaka analizi ile ayrıntılı bir biçimde incelenecektir.

4.1. Araştırmanın Amacı

Kadınların kurmuş oldukları kooperatifler kadınlara sadece maddi gelir sağlamaktan öte farklı alanlarda da faydalar sağlamaktadır. Bu tür kooperatiflerin amacı, işleyişi, faaliyet gösterdiği alanlar, sürdürülebilirlik ve istihdama olan katkıları araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Bu çalışmada dünyada ve Türkiye’de kooperatif faaliyetlerinin tarihsel süreçteki adımları ele alınmış ve yeni bir kooperatif modeli olarak istihdama ve kalkınmaya yönelik sosyal kooperatiflerin tanımı ve oluşumunda kırsaldaki kadının rolü Ege bölgesinde faaliyet gösteren bir kooperatifin ele alındığı vaka analizi ile ayrıntılı bir biçimde irdelenmiştir. Bu amacı gerçekleştirmek üzere geliştirilen ve vaka analizi ile incelenen temel araştırma soruları şu şekilde sıralanabilir:

1. Kadın Kooperatiflerinin diğer kooperatiflerden farklı yönleri var mıdır?
2. Kadın kooperatiflerinin iş akış süreçleri ve organizasyonel yapısı nasıldır?
3. Kadın kooperatiflerinin özellikle kırsal alanda toplumsal katkıları nelerdir?
4. Kadın kooperatiflerinin istihdam ve kalkınmaya katkıları nelerdir?
5. Kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğe katkıları nelerdir?
6. Kadın kooperatiflerinin aile yaşamına ve kadınların aile içindeki rolüne etkileri nasıl olmuştur?

4.2. Araştırmanın Önemi

Küreselleşme, sermayenin tekelleşmesi ve ekonomik güç dengelerinin giderek değişmesi sonucunda özellikle işgücünde eşitsiz dağılımlara neden olurken kadın ve erkek arasındaki ayrım kırsal bölgelerde kadının aleyhine gelişmektedir. Eğitim, sağlık, ekonomik ve sosyal yönden kırsaldaki kadınlar, kentteki kadınlara oranla aynı

haklara genel olarak ulaşamamaktadır. Bu nedenle bölgeler arası kalkınma ve toplumsal yaşam kalitesi de farklılaşmaktadır. Bununla birlikte kırsal alandan şehir merkezlerine daha iyi eğitim, gelir ve yaşam kalitesi gibi nedenlerle artan göç hareketleri sonucunda gerek tarımsal üretimin azalması gerekse şehir yaşamına uyum sağlama ve işsizlikte artışlar yaşanmaktadır. Bunun önlenmesi için de doğrudan kırsal alanda ekonomik çözüm olabilecek girişimlere gereksinim duyulmaktadır. Bu minvalde tarımsal kalkınma kooperatifleri kalıcı çözümlerin en başında yer almaktadır.

4.3. Araştırma Problemi

Kırsalda istihdamı sağlamanın en önemli yolu kişilerin ikamet yerlerindeki potansiyel kaynakları değerlendirip, ekonomi ve sosyal kazanıma çevirmeleri konusunda işletme kurmalarına teşvik edilmeleridir. Kadın kooperatifleri hem bu kaynakların kullanımına olanak sağlamakta hem de kadınların kendi potansiyel güçlerini değerlendirip, kültürel miraslarını koruyup bir sonraki kuşaklara aktarmalarında etkin bir rol oynamaktadır. Böylelikle toplumda ihtiyaç duyulan dayanışma, birlik ve beraberlik artarken kadınların aile içi statülerinin yükselmesiyle kadına bakış açısında da iyileştirmeler görülecektir.

Kooperatifler sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal değerler de oluşturan işletmelerdir. Bütün kooperatifler, uluslararası ölçekte ortaya konulmuş kooperatif ilkelerini kabul ederek çevresiyle iş birliği sağlamakta ve daha yaşanılır bir dünya kurmada rol üstlenmektedir. Yoksullukla mücadele etmek, toplumun refah seviyesini artırmak ve istihdama katma değer sağlamak üzere dünyanın farklı yerlerinde kurulan başarılı kooperatifler insanların bir arada sürdürülebilir işletmeler kurmalarına katkıda bulunmaktadır (ICA, 1995).

Bu açıklamaların ışığında araştırmanın problemini, kırsal bölgelerde yaşayan kadınların kurmuş oldukları kooperatiflerin sürdürülebilirliğe ve istihdama etki edip etmediği, kooperatiflerin toplumsal alanda kadının güçlenmesinde bir farkındalık ve bilinç kazandırıp kazandırmadığı oluşturmaktadır.

4.4. Araştırmanın Kısıtları

Araştırma Ege bölgesinde faaliyet gösteren bir kadın kooperatifini kapsamaktadır. Bu bağlamda, söz konusu kooperatifin kuruluş sürecinden organizasyonel yapısına,

Üretim faaliyetlerinden performansına kadar incelendiği vaka analizi yöntemi bir kooperatifi temel aldığından bu durum, çalışmanın kısıtını oluşturmaktadır. Bununla birlikte çalışma kooperatif bünyesinde bulunan kadınların veri toplama araçlarına verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.

4.5. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, temel araştırma problemi ve alt amaçların gerçekleştirilmesine yönelik olarak nitel araştırma yöntemlerinden vaka analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda çalışma kapsamında, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirlik ve kalkınmaya etkilerini belirleyebilmek için; çalışmaya konu olan olaylar, olgular ve olguların arasındaki bağlantılara belirli bir sosyal ortamda odaklanılarak, Ege bölgesinde faaliyet gösteren bir kadın kooperatifi ele alınarak bir vaka analizi yapılması amaçlanmıştır.

Çalışmada Ege Bölgesinde faaliyet gösteren bir kadın kooperatifinin seçilmesi; araştırmacının kolay erişebilmesi ve sağlıklı iletişim kurabilmesi, söz konusu kadın kooperatifinin çalışma konusu ile ilgili özel bir öneme sahip olması, kooperatif yöneticilerinin şeffaf bir biçimde tüm bilgileri paylaşması gibi nedenlere dayanmaktadır.

4.6. Vaka Analizi

Vaka analizi toplum bilimlerinde sıklıkla uygulanan bir araştırma tekniğidir. Oldukça geniş bir alanı anlaşılabilir bir duruma getirmek için kullanılan bir araştırma yöntemidir. Vaka konuları tek bir birime, kişiye ve şirkete ait değildir. Vaka analizi uygulamaları genelleyici sonuçlar vermemekle birlikte elde edilen veriler farklı bakış aılılarıyla tartışılabilir ve yorumlanabilir. Bununla birlikte elde edilen bu veriler, uygulamadaki sorunların çözümüne katkı sağlama ve var olan durumu geliştirme amacını taşımaktadır.

Genel olarak somut verilerin incelenmesiyle rapor hazırlama amacını taşıyan vaka analizi, mevcut durumu anlamayı ve geliştirmeye yönelik sonuçlara ulaşmayı hedeflemektedir. Vakalardaki konular belli bir kişiye, kuruma ya da sektöre ilişkin olmamakla birlikte vaka analizi sonucunda tek bir çözüm nerisi üretilmemekte ve kesin bir yargı oluşturulmamaktadır. Bununla birlikte önerilen çözüm yöntemi

genellikle var olan durumun geliştirilmesini sağlayacak ve performansı artırabilecek bir yapıdadır (Türkiye Endüstri Mühendisliği Toplulukları Birliği,2022).

Vaka analizi sosyal bilimlerde araştırma yapmanın çeşitli yollarından biri olan nitel bir araştırma yöntemidir. Vaka analizi, zamana bağlı olarak gerçek bir durumun ayrıntılı ve derinlemesine veri toplanması yoluyla açıklandığı (Creswell, 2014) bir araştırma desenidir. Bu araştırma deseni, araştırma kapsamına alınan durum veya durumların kapsamlı ve bütüncül bir şekilde irdelenmesine ve çözümlenmesine olanak sağlamakta (Stake, 2003) ve durumun kendi bağlamında anlamlı bir şekilde açıklanmasını (Yin, 2013) mümkün kılmaktadır.

Analizin amacı, çalışma adına seçilmiş olan durumu anlamaktır. Araştırmacı olguyu ayrıntılı tanımlar yapar, açıklamalar geliştirir ve değerlendirir. Bir vaka çalışmasının amacı, belirli bir alan hakkında ayrıntılı bilgi sağlamaktır, ancak genellikle vakayı daha geniş topluluk içine yerleştiren bir görüş vardır. Örneğin, kooperatiflerin nasıl çalıştığına dair bir vaka çalışması, kooperatiflerin genel işleyişini ve daha geniş sosyal yapıyı anlamak için bir temel olarak kullanılabilir.

Vaka analizinde araştırmanın konusunu oluşturan olayın, içinde bulunduğu doğal ortamda incelenmesi gerekmektedir (Patton, 1987). Çalışmaya dâhil olan vakaları veya değişkenleri manipüle etmek ve davranışları doğal davranış sürecinden farklı bir ortama götürmek mümkün değildir. Aksine, olaylar doğal ortamlarında olabildiğince algılanmalı ve bu ortamlarda oluşturulan olaylar araştırma sonuçlarının temelini oluşturmalıdır (Fetterman, 1989).

Vakanın mevcut duruma uyarlanıp çözüm önerileri üretilmesi ve uygulama planının eyleme aktarılması için öncelikle gerçekleştirilecek çalışmadaki verilerin bulunması gerekir. Konu hakkında elimizde veri olmadan değerlendirme yapmak ve bir sonuca ulaşmak mümkün değildir. Nelerin doğru veya yanlış yapıldığıyla alakalı kesin ve net belgelerle çalışma süreci oluşturulur. Çalışma sonuçları için, konu ile ilgili makale, kitap ve farklı dokümanlar bulunmadıkça iyi bir vaka analizi yapabilmek söz konusu değildir. Üzerinde çalışılan bir projenin başarı veya başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından başlangıçtan projenin bitişine kadar geçen sürede ne gibi aşamalar ve çalışmalar yapıldığına dair bilgiler içermelidir.

Vaka analizi uygulamaları; genellikle bireysel algıları veya belirli bir fenomen hakkındaki bakış açılarını ortaya çıkarmayı ve yorumlamayı amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bununla birlikte vaka analizinin temel aşamaları şu şekilde sıralanabilir:

- Analizi yapılacak yer ve ekipler öncesinden belirlenmesi gerekmektedir.
- Ekiplere sektörün ve analizin yapılacağı konu hakkında bilgi verilmesi gerekmektedir.
- Araştırmanın sorusunun belirlenmesi ve tam olarak tanımlanması gerekmektedir. Vaka analizleri adına araştırma sorusu genel olarak “Nasıl” ya da “Neden” ile başlaması gerekmektedir.
- Verilerin nasıl toplanması gerektiği ve hangi analiz tekniklerinin kullanılması gerektiği belirlenmelidir.
- Var olan bütün seçenekler ve analiz etme yöntemleri göz önünde bulundurulmalıdır.
- Verilerin toplanması gerekmektedir. Çalışmalar sürdürülürken bunalmaktan kaçınmak adına büyük veri kümeleri ile nasıl başa çıkılması gerektiği belirtilmelidir.
- Veriler kolaylıkla ayırt edilebilecek bir alan içerisinde toparlanmalı ve tertiplenmelidir. İyi notlar tutulmalı ve organize bir veri tabanı oluşturulması gerekmektedir.
- Veriler titizlik ile analiz edilmeli ve bulunan çözüm önerileri ifade edilmelidir.
- Vakaya en uygun çözümün seçilmesi gerekmektedir.
- Bulunan çözümle alakalı anlaşılır bir sunum yapılması gerekmektedir.
- Geri bildirimler alınmalı ve alınan bildirimler eşliğinde bir rapor hazırlanmalıdır.

4.6.1. Vaka Analizi Çeşitleri

Bu çalışmada “Açıklayıcı Vaka Analizi” kullanılmıştır. Bununla birlikte ilgili yazında farklı vaka analizi türleri de kullanılmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

Toplu Vaka Analizleri: Bunlar bir grup kişiyi inceleyen analizlerdir. Araştırmacılar belirli bir ortamda bir grup insanı inceleyebilir veya bütün bir insan topluluğuna bakabilir.

Tanımlayıcı Vaka Analizleri: Bunlar, tanımlayıcı bir teori ile başlayan analizlerdir. Konular daha sonra gözlemlenir ve toplanan bilgiler önceden var olan teoriler ile karşılaştırılır.

Açıklayıcı Vaka Analizleri: Bunlar genellikle nedensel araştırmalar yapmak için kullanılan analizlerdir. Başka bir deyişle, araştırmacılar aslında belirli şeylerin meydana gelmesine neden olmuş olabilecek faktörleri incelerler.

Keşif Vaka Analizleri: Bunlar daha derinlemesine bir araştırma yapmak için kullanılan analiz tekniğidir. Bu araştırmacıların araştırma sorularını ve hipotezlerini geliştirmeden önce daha fazla bilgi toplamasını sağlar.

Enstrümantal Vaka Analizleri: Bu analiz türü, bir kişinin veya bir grubun, araştırmacıların gözlemciler tarafından hemen görünenden daha fazlasını öğrenmelerine yardımcı olduğu analiz tekniğidir.

İçsel Vaka Analizleri: Bu tür analizler, araştırmacının vakayla kişisel ilgisinin olduğu zamanda kullanılır. Jean Piaget'in kendi çocukları hakkındaki gözlemleri içsel bir vaka analizinin bir psikolojik teorinin gelişimine nasıl katkıda bulunabileceğinin en iyi örneğidir.

Kadın kooperatiflerinin özellikle sürdürülebilirliğe ve istihdama olan etkilerinin belirlenmesine yönelik olarak yapılan çalışmada vaka analizinin seçilme nedeni ve sağlayacağı olası yararlar şu şekilde sıralanabilir:

- Vaka analizi yapılan firmayı ve yetkililerini tanıma fırsatı sağlar.
- Analiz yapma yeteneğini geliştirir.
- Alıcı gözlemlerini kullanılabilir verilere dönüştürür.
- Ucuzdur
- Uzaktan yapılabilir
- Araştırmacılar için çok kolay erişilebilir.
- Birçok farklı araştırma metodolojisi kullanılır.
- Fikri gerçeğe dönüştürür.
- Özgüveni ve problem çözme yeteneğini artırır.
- Liderlik vasfı oluşturur.
- Stres ve zaman yönetimini geliştirir.

4.7. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada nitel bir araştırma yöntemi olarak vaka analizi kullanılmıştır. Bununla birlikte çalışmada yapılandırılmamış röportaj ve görüşmeler ve doküman analizi gibi nitel veri toplama teknikleri, doğal ortamlarında gerçekleri ve olayları, bütünsel bir şekilde sunmak için diğer nitel araştırma yöntemlerinden de yararlanılmıştır.

4.8. Verilerin Analiz Edilmesi

Bu çalışmada; gerek kooperatif üyelerinin beklenti ve kazanımlarını gerekse kooperatif faaliyetlerinin sürdürülebilirlik ve kırsal kalkınmaya olan etkilerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu kapsamda olmak üzere görüşülen yönetici ve üyelere, kooperatife üye olurken veya kooperatifte çalışırken beklentilerin neler olduğunu tespit etmek ve kooperatif faaliyetinin bu beklentileri karşılama durumunu belirlemek amacıyla sorular yöneltilmiştir. Bununla birlikte üretimde kooperatiflerin faaliyetini değerlendirmek amacıyla, mevcut faaliyetin devam etmesini veya üretimin sürdürülebilir olmasını sınırlandıran faktörlerin belirlenmesi amacıyla da sorular yöneltilmiştir.

Röportajlardan ve dokümanlardan elde edilen ham veriler “içerik analizi tekniği” kullanılarak irdelenmiş ve yorumlanmıştır. Ayrıca çalışmada nitel araştırma metodolojisine dayanan tespit modelinden de yararlanılmıştır. Tespit modelleri, geçmiş veya şimdiki bir durumu olduğu gibi tanımlamayı amaçlayan bir araştırma yaklaşımı olarak olay, birey veya araştırmanın konusu olan nesne, kendi koşullarında varlığını tanımlamak için kullanılmaktadır (Karasar, 2007). Bu bağlamda Ege bölgesinde faaliyet gösteren kadın kooperatifinin kuruluşundan faaliyetlerine ve sürdürülebilirliğe olan katkıları objektif bir biçimde ele alınmıştır.

4.9. S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi

Türkiye’ de kooperatif türlerini incelediğimizde kadın kooperatifi başlığı altında bir türe rastlayamamakla birlikte ortaklarının çoğu kadın olan sosyal kooperatiflerin oluştuğuna şahitlik ediyoruz.

2022 yılı itibari ile Türkiye’de kooperatifler üç bakanlığa bağlı olarak kurulmakta ve denetlenmektedir. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Aile ve Çalışma Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı. S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Tarım ve Orman

bakanlığına bağılı olarak faaliyetlerine devam etmektedir. Kooperatiflerin farklı bakanlıklara bağlanmasının en büyük nedeni AB, FAO, ILO, UNDP, BM... gibi küresel kuruluşlardan proje bazlı fon alabilmektir. Son zamanlarda Türkiye de kurulan kooperatiflerin çoğı fonlarla yapılanmış olmasına rağmen, S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ilk etapta öz sermayeyle kurulan nadir kooperatiflerdendir. İlerleyen yıllarda hazırladıkları ve hayata geçirdikleri projeler bazında sosyal fonlardan faydalanmışlardır.

Bu çalışmanın katılımcılarını Ege bölgesinde faaliyet gösteren S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Yönetim Kurulu asil ve yedek üyeleri, Denetim Kurulu asil ve yedek üyelerinden oluşturmaktadır.

Yönetim Kurulu Asil Üyeler; Neptün SOYER, Seval DOĞANAR, Emel ALTINKURT

Yönetim Kurulu Yedek Üyeler; Yelda CELİLOĞLU, Gülsüm Suna KALAYCI, Nuray DUMAN FERHATOĞLU

Denetleme Kurulu Asil Üyeler; Ebru MERİÇ, Ayfer GÜLEÇ, Mürvet ALGIN

Denetleme Kurulu Yedek Üyeler; Emine AK, Özlem Ayten ULUS, Gülperi TUTAK

S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Yönetim ve Denetim kurulları 3 er asil,3 er yedek üyeden oluşmakta, oy çokluğu yerine oy birliğı ile karar almaktadır. Bu durum hem hızlı hem de sağlıklı olacağı için kurulların 3-5-7 kişiden oluşması seçenekleri arasından 3 er kişilik gruplar oluşturulmuştur.

Kooperatifte üretim yapan kadınların listesi aşağıdaki gibidir;

Ayfer GÜLEÇ, Burcu GÖNÜL, Ebru MERİÇ, Emel ALTINKURT, Gülperi TUTAK, Gülsüm Suna KALAYCI, Hayriye GÖKER, Hacer DURUTÜRK, Nefise EROL, Şefkat YAYLA, Türkan ÇINAR, Zeynep Esra TUĞCU.

4.9.1. Kooperatifin Kuruluşu

S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi 2010 yılının Nisan ayında kuruluşunu tamamlamıştır. Ortaklarının tamamı iki yıl öncesine kadar kadınlardan birinin vefatı sonucu ortaklığı eşine devredilmiştir. Kooperatif ortakları tarım, el sanatları, gıda ve benzeri alanlarda üretim yapmaktadır. Kooperatifin bir mutfağı, bir

e-ticaret sitesi (seferipazar.com), bir pekmez ve salça işletmesi ve bir kesimhanesi vardır. Ayrıca sosyal destek amaçlı bir kreşi de bulunmaktadır. Ortakların ürünleri yerel pazarlarda, festivallerde, e-ticaret sayfasında pazarlanmaktadır. Ayrıca İzmir Büyükşehir Belediyesinin şirketlerine ve aşevine ürün satışı gerçekleşmektedir. Kooperatifte yöresel ürünlerin yanında ekonomik değeri olan ürünler de üretilmektedir. Tarhana, erişte, ev sabunu, turşu, reçel ve bal gibi ürünlerin yanında keçe ve el sanatları gibi ürünler de satışa sunulmaktadır. Bunların yanında ortaklarla farkındalık eğitimleri verilmekte, sosyal sorumluluk projelerine katkı sağlanmaktadır.

Kadın kooperatifinin Seferihisar'da kurulma sebepleri incelendiğinde, tanınmış tavsiyesinin etkili oluşu, devletin proje ve hibe desteği vermesi, kendi yaşadıkları yere katkı sunmak isteği, yerel yönetimlerin bölgeyi desteklemesi gibi lokal nedenler ile kendi yerleşimlerini dışarıya tanıtmak ve birlikte hareket etmek kavramları tespit edilmiştir. Kooperatiflerin kurulma nedenleri arasında, evsel faaliyetlerin ekonomik bir değere dönüşmesi, kadın hak ve sorunlarına yönelik toplumsal bilinç ve farkındalık kazandırılması ve hedef kitleyi kapsayan mal ve hizmet üretimi gelmektedir.

S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin kurulma sebepleri arasında, kırsaldaki kadınlara rol model olmayı istemek, kooperatifin kırsaldaki kadın emeğini değerlendirecek bir kurum olması, kendi yerleşim yerlerinde, daha önceden tanıdıkları kişilerle işe başlamanın getirdiği güven duygusu ve ait olma hissi, kendi ayaklarının üzerinde durma isteği, ekonomik bir değer kazanma duygusu, kendi köyleri dışına açılıp farklı çevrelerle iletişime geçme isteği, eşlerinin onları cesaretlendirmesi sonuçlarına da ulaşılmıştır.

Kadın katılımcıların kooperatifi kurma aşamasında ve daha önceden birikimlerinin olmadığı tespit edilmiştir. Kadınlar kooperatifi kurmak için çeşitli kurumlardan kaynak arayışı içine girmektedir. Bununla birlikte kurumlardan kendilerine proje ve hibe desteği alabilmek için, ön koşul olarak belli bir miktar parayı öz kaynak şeklinde kendilerinin ortaya koymaları gerektiği saptanmıştır. Kooperatiflere hiçbir faiz yükü olmayan öz kaynaklar, güvenli bir fon niteliği taşımaktadır.

Kooperatif ortaklarının kooperatiften haberdar olma durumlarına bakıldığında kadınların arkadaş ve akraba gibi yakın çevrelerinden dolayı kooperatiften haberdar oldukları tespit edilmiştir. Kooperatif ortaklarının arkadaşlarından bir tanesi ilçe Kaymakamlığı'nda çalışmaktadır, Kaymakamlığa gelen kooperatif kurma projesini köydeki tanıdıklarıyla paylaşmıştır. Böylece yerel yönetimin de kadınlar açısından kooperatif fikrinin oluşumunda rolü bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadın kooperatif ortaklarının büyük çoğunluğunun daha önceden kooperatif kurma, işletme konusunda herhangi bir bilgi sahibi olmadıkları görülmektedir. Sadece kooperatif kurucusu olan Neptün Soyer'in daha önceden kooperatif kurmuş olduğu için bilgi sahibi olduğu tespit edilmiştir.

4.9.2. Kooperatifin Organizasyon Yapısı

S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin organizasyonel yapısı incelendiğinde, ilgili mevzuata uygun olarak Genel Kurul, Yönetim Kurulu ve Denetim Kurulu yapılanmasının olduğu görülmektedir. Organizasyon şeması olarak en üstte genel kurul altta yönetim ve denetim kurulu bulunmaktadır. Bütün kararlar yönetim kuruluna genel kurul tarafından verilen yetkiyle alınır genel kurulda onaylanır. Genel kurul kooperatifin bütün ortaklarını temsil eden ve karar alan en yetkili organıdır. Genel kurulda alınan tüm kararlar toplantıda hazır bulunsun veya bulunmasın tüm ortakları kapsar. Genel kurul, ortaklara, kooperatifin yönetimi ile ilgili bilgiler vermek, kooperatif yönetim ve denetim kurullarını seçmek, bir önceki yıl görev yapan yönetim ve denetim kurullarının çalışmalarını incelemek gibi amaçlarla toplanır.

Yönetim Kurulu ise ortaklar arasından seçilerek oluşturulan yönetim kurulu işlerinin yürütülmesi görevini yerine getirirken, kooperatifi borç altına sokabileceğinden ve kooperatifin gidişatını etkileyecek işlemleri yapabileceğinden dolayı önemli bir yere sahiptir.

Yönetim kurulu, kooperatifi temsil ile yetkilendirilmiştir. İstendiğinde bu yetki birkaç yönetim kurulu üyesine de devredilebilir. Faaliyetler Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi unvanı ile yapılmaktadır. Yapılan tüm işlemlerde kooperatif kaşesi kullanılmakta ve işlemlerden kooperatif sorumlu olmaktadır. Unvan kullanılmadan yapılan işlemler kooperatifi bağlamamaktadır. Yönetim kurulu kanun, ana sözleşme, diğer mevzuat hükümleri, genel kurul ve yönetim kurulu kararlarına uygun davranmakla sorumludur.

S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Yönetim Kurulu en az 3 asil, 3 yedek üyeden oluşmaktadır. Bir kişinin kooperatif yönetim kurulunda asil veya yedek olarak yer alması için kooperatif üyesi olması zorunludur. Yönetim kurulu üyeleri, en fazla 4 yıl için seçilebilir. Ana sözleşmede yönetim kurulu üyeleri ikinci defa seçilemez gibi bir hüküm olmadığı için tekrar seçilebilmektedir.

S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Yönetim Kurulu; ana sözleşmeye, yasalara ve genel kurulun almış olduğu kararlara uygun davranmak suretiyle kooperatifi yönetmektedir. Yönetim kurulu başkanlığını Neptün Soyer üstlenmiştir. Kooperatif Yönetim Kurulunun üstlendiği görevler şu şekilde sıralanabilir:

- Kooperatif kavramının çalışma politikalarının belirlenmesi,
- Üyeler içerisinde vazifeleri dağıtmak,
- Kooperatif kavramının hukuki beraberliğini koruma altına almak,
- Yönetim kurulu defterleri ve tutanaklarıyla genel kurul tutanaklarını saklamak,
- Senelik faaliyet raporunu, bilanço ve gelir gider tablosunu hazırlamak ve denetim kuruluna incelenmesi için aktarmak,
- Gerçekleştirilmiş olan çalışmalar ile alakalı genel kurula bilgi vermek,
- Ortakları temsil ederken tarafsızlık ilkesini benimsemek,
- Kooperatife ortak olmak isteyen bireylerin, kooperatif üyesi olmak adına gereken koşulları taşıyıp taşımadığını araştırmak ve karar vermek,
- Ortaklıktan ayrılmak isteyen üyelerin bu isteklerini karara bağlamak,
- Kooperatife ortak alımına, gereken incelemenin ardından karar vermek,
- Sözleşme ile kendisine yetki verilmiş ise ortaklıktan çıkartılmaya karar vermek,
- Kooperatif işlerinin yürütülebilmesi adına müdür ve personelle temsilci ya da vekil atamak, bunların vazifelerini sonlandırmak,
- Ortaklar ile sürekli haberleşmeyi sağlamak ve onları eğitmek,
- Gelir-gider farkının dağıtılmasını genel kurula teklif etmek,
- Genel kurul olağan ya da gereken durumlarda olağanüstü toplantıya çağırarak ve genel kurul gündemini hazırlamak,
- Genel kurul toplantılarına başkanlık temsilcisi istemek,
- Genel kurul kararlarının iptali adına dava açmak,
- Yönetim kurulu ortaklarının eksilmesi durumunda varsa yedek üye çağırarak,
- Genel kurulda mektupla kullanılan oyları başkanlık temsilcisi ile birlikte incelemek, tutanak düzenlemek ve imzalamak,

- Tasfiye memuru olarak görevlendirilmişse tasfiye işlerini yürütmek,
- Ortaklardan yükümlülüklerini yerine getirmelerini istemek.

Kooperatif içinde yapılan işlem ve faaliyetlerin denetim görevi denetim kuruluna verilmiştir. S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Yönetim Kurulu; kooperatifin yapısında, işleyişinde, işlemlerinde ve muhasebesinde hata, tutarsızlık ya da çelişki olup olmadığı; tüm kontrol ve izleme faaliyetlerini kanun, tüzük, tüzük, genel kurul kararları ve iyi niyet ilkeleri çerçevesinde gerçekleştirir.

4.9.3. Kooperatifin Üretim Faaliyetleri

Kooperatif yöneticilerine işe başlarken neleri hedefledikleri, hayallerinin neler olduğu sorulmuş, yöneticiler (aynı zamanda ortaklar) el lezzetlerini, doğallığı muhafaza ederek makineleşmeden yerelde tarımsal endüstri kurabileceklerini, köylünün ürünlerini düşünmeden ekip, biçebileceği bir üretim modeli, fabrika oluşturmak istediklerini belirtmişlerdir.

Önceki yıllarda Seferihisar’a yakın Cuma ovası (Menderes) bölgesinde çiftçinin elinde domates kaldığı haberini alan kooperatif yetkilileri hızlıca organize olarak hem bölgedeki çiftçiye destek vermek, hem de çabuk bozulacak olan bu ürünü tüketiciye katma değerli nihai ürün halinde sunmak için salça işleme makineleriyle çalışarak böylelikle S.S.Hıdırlık Tarımsal kalkınma kooperatifinde bu gıda ürününü de işlemeye başlamışlar. Bu bağlamda salça ve pekmez işleme makineleri almış ve pekmez işletmesine ilave salça ve sos işletmesi de kurmuşlardır. Kırsalda yer alan kooperatiflerin birleştirici ve kalkındırıcı gücünü de bu anlamda ortaya koymuşlardır.

S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi olarak Seferihisar merkezde bir lokanta kurarak yerel yönetimlerin desteğiyle de ürettikleri ana gıda maddeleriyle pişirilen yemekleri kimsesiz ve bakıma muhtaç yaşlılara ücretsiz olarak dağıtmaktadırlar. “Sefertası Projesi” kapsamında Eylül 2022 itibarıyla 150 kişiye yemek gönderimi yapmakta, bu alanda da yine kooperatif çalışanlarını istihdam etmektedirler. Yerel esnaftan gelen taleple de mutfaklarını öğle saatlerinde ücrete mukabil açmakta, lokantalarını turistlerin, memurların ve yerel halkın yemek yiyebileceği bir konsepte evirmeyi başarmışlardır. Tüm bu girişimler yerelde kadın-erkek dayanışmasıyla ve kooperatifin gücüyle mümkün kılınmıştır.

Bölgede en çok yetişen Satsuma cinsi mandalinaları da işleyerek coğrafi işaret almayı başaran kooperatif şimdilerde de Seferihisar’ın Sakızlı Tarhana’sı üzerine

başvuruları gerçekleştirerek üretim yelpazelerini genişletmek ve daha fazla istihdam yaratabilmek için çalışmalarına devam etmektedir.

Şekil 4.1. S.S. Hıdırlık tarımsal kalkınma kooperatif üye ve çalışanları
(Seferi Keci, 2022)

Kooperatifin ürünleri, temel ihtiyaç gıdalarından çeşitli sebze ve meyvelere kadar oldukça geniş bir yapıya sahiptir. Bu ürünlerden bazı örnekler Şekil 4.2’de görüldüğü gibidir.

Şekil 4.2. Kooperatifin ürünlerinden örnekler (Seferi Pazar, 2022)

Kooperatifte farklı ürün tiplerinde toplam 102 ürün seferipazar.com sitesinde satışa sunulmakta bunun yanı sıra kooperatif merkezinden doğrudan ya da iletişim araçlarını kullanarak kargo yoluyla da ürün satışı gerçekleştirilmektedir. Ürünlerin tamamı kooperatif üyeleri (ortakları) ve çalışanları tarafından tarla/bahçe/fırından emek yoğun olarak üretilmektedir. Ürünlerin genel listesi Çizelge 4.1’deki gibidir.

Çizelge 4.1. Kooperatif ürünleri

Arapsaçı demet	Arı poleni	Isırgan otu	Brokoli
Armola Peyniri	Bal Kabağı	Ispanak	Ceviz
Böreklik ot	Cibez	Kabak	Dağ kekiği
Enginar	Havuç	Karakılçık ekmek	Zeytinyağlı sabun
Hayıt Çiçeği Balı	Karnabahar	Kekik Çiçeği Balı	Ebe gümeci
Kereviz	Kıl biber	Kırmızı lahana	Enginar dolmalık
Kırmızı Pancar	Kırmızı turp	Körmen Demet	Erişte
Kuru kabuklu badem	Mandalina Çiçeği Balı	Mandalina	Tarhana
Marul	Acı biber reçeli	Acur	İncir reçeli
Adaçayı	Ayva reçeli	Bal kabağı reçeli	Hindiba radika
Beyaz peynir	Kaşar peyniri	Tulum peyniri	Çeşitli otlar

Kooperatifte gıdaya dayalı ürünlerin yanı sıra üyeler tarafından yapılmış el yapımı giyim ürünleri de satışa sunulmaktadır. İnternet sitesinde yer alan görsellerde ürünü üreten üyeye ait bilgiler de yer almaktadır.

Şekil 4.3. Dar keçe şal (Seferi Pazar, 2022)

Kooperatifte üretilen ürünler piyasanın altında bir fiyata satılmaktadır. Kooperatif ortakları, bireylerin ve işletmelerin özel günlerinde ürünlerini hediye etmekten son

derece mutlu olmaktadır. Kooperatif düzenli bir gelire ve maksimum kâr marjına sahip değildir. Yüksek karı hedeflememektedir.

4.9.4. Kooperatifin Sosyal Faaliyetleri

S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi sosyal kooperatiflerin oluşumunda bariz bir şekilde aktif rol oynamaktadır. Araştırma boyunca tespit edilen sosyal kooperatif rollerinin en belirgin olanlarını şöyle sıralamak mümkündür:

Kırsalda yaşayan kadınlar toplum faydasına ekolojik bir hizmet sunmaktadır. Yaşanılabilir iklim yanlısı bir üretim planı devreye koymaktadır. Minimum karbon ayak izi projesi geliştiren sosyal kooperatif modeli, üretim aşamasında ortaya çıkan ürün atıklarını solucan gübresine ve komposta dönüştürmekte böylece sıfır atıkla yöresel ürünlerin elde edilmesinde kimyasal gübre kullanımının önüne geçmektedir. Ege bölgesi coğrafi konumu itibari ile yılın neredeyse 8 ayı güneş ışınlarını verimli şekilde almaktadır. Üyeler kooperatife kurdukları güneş paneli sistemiyle, güneş ısını elektriğe çevirmekte ve enerji tasarrufu sağlamaktadırlar. Kadınlar minimum karbon ayak izi uygulamasıyla yerel ürünleri yenilenebilir enerjiyle üretmekte ve çevre dostu bir üretim modeli sergilemektedirler. Türkiye’de kurulan ve kurulacak olan tarımsal kalkınma kooperatiflerine örnek temsil edecek en etkin girişimlerden biri yenilenebilir enerji sistemlerine öncülük etmiş olmalarıdır.

Kooperatif çatısı altında bir araya gelmenin bölgenin ve yerel halkın öne çıkan ihtiyaçlarına göre oluştuğunu söyleyen yöneticiler, köyde kadın kooperatifini kurma amaçlarının tamamen sosyal bir ilkedan kaynaklandığını; kırsaldaki kadınların mutlu olmaları, onlara rol model olma gerekliliği ve onların güçlenmesini sağlamak olduğundan bahsetmişlerdir. Kooperatif kurucusu eğitimden, sosyal imkanlardan, ücretli çalışma hayatından mahrum olan kırsal kadınına öncü olmak ve onlara bir yol açmış bulunmakla birlikte bir zamanlar köyde yaşayan büyük annelerine karşı hem borcunu ödediğini düşünmekte hem de kırsalda görevini tamamlamaktan dolayı kendini mutlu hissetmektedir. Bu durum ekonomik katkının üzerinde daha büyük bir sosyal katkının varlığına iyi bir örnek oluşturmaktadır. Bir diğer unsur ise bölgenin sürdürülebilir kırsal kalkınmasına ve bölgede örgütlü gücün oluşması adına çalışmak sosyal kooperatif modelinin en önemli ayağı olmuş durumdadır.

Bağışçılardan gelen katkılarla mutfak işletmelerinin yanına meslek edindirme kurslarının açılmasına vesile olan kooperatif üyeleri yine bölgede çocuklarını emanet edemeyen annelerin üretim sürecine ve aktif iş yaşamına katkıda bulunmasına da aracılık etmektedirler.

Yukarıda bahsedilenler ışığında anlıyoruz ki kooperatifin yaptığı tüm projeler birbirini destekler niteliktedir. Projelerde yalnızca kadını değil kadınla birlikte bakıma muhtaç çocuğunu ya da evdeki diğer aile üyelerini de gözetmektedirler.

Kadın ortakların, kooperatifte işe başlarken hedefleri ve hayalleri arasında üst üste tekrar ettikleri kavramlar seyahat etmek, çevre edinmek, geniş kapsamlı üretim gereçlerine ulaşmak, teknolojiyle üretimi birleştirmenin metotlarını öğrenmek gibi sosyal amaçlar da mevcuttur. Kooperatif çalışmasında ekonomik kazançtan önce sosyal kazancın tatmin edici olması ilk sırada gelmektedir. Kadınlar kooperatif çalışmasıyla birlikte az da olsa kendi paralarını kazanmaktan ve ihtiyaçlarının karşılanmasında karar verebilme özgürlüğünü elde edebilmekten son derece mutlu olmaktadır. Kooperatif ortakları kişisel hazzı, para kazanmaktan öte bir iş yerine sahip olmanın verdiği mutluluk olarak tarif etmektedirler. Kooperatifte çalışmanın kadınlar açısından toplumsal statülerine olumlu katkısı, ekonomik katkısından daha baskın gelen sosyal öğelerden kaynaklanmaktadır.

Kooperatif işletmesinin maddi duruma etkisi araştırıldığında, kooperatif ortaklarının maddi açıdan iyileşmeyi kooperatif durumundaki iyileşme olarak nitelendirdikleri tespit edilmektedir. Kadınlar kooperatiften kazandıkları paralarla kooperatifin borçlarını ödemekte, öz kaynak biriktirmeyi önemsemekte ve elde ettikleri gelirleri kooperatifi geliştirmek, büyütmek için harcamayı planlamaktadırlar. Bu hareket tarzıyla bir sosyal kooperatif ögesi daha taşımaktadırlar.

S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi'nin şöhreti global anlamda da ses getirmiş ve İngilizlerin dünyaca ünlü yayın kuruluşu BBC, Seferihisar'da çekimler gerçekleştirmiştir. İngiliz TV kuruluşu BBC'nin ünlü Gurmesi Rick Stein, Türkiye özel bölümü için Seferihisar'a gelmiştir. Uzun zamandır Türkiye bölümleri için araştırmalar yapan ekip, Seferihisar'ın yöresel yemeklerini görmek ve tatmak isteyerek, Seferihisar mutfağının çekimlerini gerçekleştirmiştir. S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Başkanı Neptün Soyer ve kooperatif üyesi kadınların misafir

ettiği Stein, Sığacık ve Seferihisar’ın geleneksel mutfak atölyesi ve Gölcük Köyü’nde çekimler yapmıştır. Çekimlerde Adabeyi Balığı Çorbası, Sakızlı Tarhana ve Seferihisar Pişisi yemekleri yapılırken, S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin faaliyetleri ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır.

Şekil 4.4. Kooperatifte BBC çekimleri (Seferi Pazar, 2016)

4.9.5. Kooperatifin İnsan Kaynakları Yönetimi

S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi’nde insan kaynakları departmanı bulunmamakla birlikte bu dağılım ve işe alımlar ihtiyaca binaen yönetim kurulu tarafından yapılmaktadır. Kooperatifte sigortalı ve part-time çalışanlar mevcut olmakla birlikte dönemsel işçi alımları da yapılmaktadır. 1 personel ön muhasebe, 3 personel mutfak, 1 personel sanal market, 1 personel veterinerlik hizmetleri, 1 personel kasapta çalışmak üzere 7 kişi daimî olarak istihdam edilmektedir. Bunun dışında sezonluk çalışanlar yaz ayı itibari ile kooperatif bünyesine katılarak sigortalı çalışmak yerine kooperatif adına üretim yaparak el emeği ve ekolojik ürünlerinin satışını gerçekleştirirler.

4.9.6. Kooperatifin Ekonomik Performansı

S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi yöneticisi Neptün Soyer, kurulacak market ağlarının kooperatif pazarlama maliyetlerini azaltma konusunda nasıl bir fayda sağlayacağını belirtmiştir. Neptün Soyer kooperatif aracılığıyla pazarlamada ürünün işlenerek nihai tüketiciye ulaştırılabileceği gibi endüstriyel alıcılar karşısında birlikte hareket etmenin sağladığı avantaj sayesinde rekabet üstünlüğü getireceği ve Seferipazar.com ile kooperatif üyelerini talebe uygun olarak yönlendirebileceklerini, nihai pazarda oluşan değişiklikleri takip edebileceklerini, ürünleri ister endüstriyel alıcılara ister nihai tüketicilere nasıl ulaştırılabileceklerini açıklıkla ifade etmiştir. Yerinde ve yerel üretimin sağladığı nakliye ve girdi maliyetlerindeki azalış avantajının ekonomik performanslarına pozitif ivme kazandırdığından da bahsetmiştir. Sürdürülebilir ekonomik yapılanmaların kooperatiflerin ekonomik ve finansal işleyişinde katma değer yarattığının üzerini çizmiştir.

4.9.7. Kooperatifin Sosyal Performansı ve Toplumsal Katkıları

Kırsaldaki kadınlara balık yemeği değil balık tutmayı öğretiyoruz diyen kooperatif başkan yardımcısı Seval Doğanar, liderlik ve kişisel gelişim eğitimleri verdiklerine değinmektedir. Geldikleri noktada kadınlar ekonomik özgürlüğünü eline almaktan memnun, başarıma noktasında hırsları zamanla artıyor demektedir.

Çalışırken edindikleri network ağlarıyla birlikte ailesine ve çevresine tutumları gözle görülür şekilde pozitif ivmeleniyor diye de eklemektedir.

Kooperatif başkan yardımcısı Seval Doğanar, kooperatifin sosyal performansı ve toplumsal katkıları konusunda şu ifadeleri kullanmıştır: “Adımızı kadın kooperatifi olarak adlandırmıyoruz. Her alanda eşitlikten yana, yan yana omuz omuza çalışmak ve güçlenmek gerektiğine inanıyoruz. Elbette kadınlar tüm alanlarda eşit oluncaya kadar mücadele etmeye devam edeceğiz. Birlikte üretmek ve dayanışma ekonomisi üzerine birlikte yönetmekten yanayız. Her alanda olduğu gibi kırsalda da kadının görünmeyen emeği vardır. Kadının görünmeyen emeğini görünür kılmak gerekir. Tarımda çalışan kadınların sorunları (sigorta, çocuk bakımı, engelli yaşlı bakımı gibi) sistem sorunu olup devlet tarafından çözülmelidir. Kooperatifler hobi merkezleri gibi görünmemeli üretimin örgütlü gücü olmalıdır. İstihdam sorunu kooperatif sorunu değil sistem ve devletin sorunudur” diye devam etmiştir.

4.9.8. Kooperatifin Sürdürülebilirlik İlkesine Katkıları

S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi başkan yardımcısı Seval Doğanar’a göre kooperatifin sürdürülebilirliğe katkısı; hem yaptıkları işle hem hayata bakış felsefesiyle mümkündür. Dayanışma ekonomisi ve adil bölüşümün önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda yerel (atalık) tohumları 8 yıldır Can Yücel Tohum Merkezi’nde çoğaltıp çiftçiyle paylaştıklarından, akabinde bir tohum bankası kurduklarından bahsetmiştir. Türkiye’de ilk tohum takas etkinliğini S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi olarak yaptıklarına değinmiştir. Yine bölgede yerel halkı özendirmek ve antik tohumların yaşaması, çiftçinin özgürce üretim yapabilmesini sağlamak için tohum takas şenlikleri yaparak fide ve fidan dağıtımını da yaptıklarından, bunun değerini anlattıklarından ve benzer konularda bazı kurum ve derneklere danışmanlık hizmetleri verdiklerinden bahsetmiştir.

Şekil 4.5. Tohum takas bayramı ve çalıştay (Ege’nin Sesi, 2022)

Bu alanda Anadolu’nun en eski tohumlarından olan Karakılçık Buğdayı’nı çoğaltarak çiftçilerle paylaşıyor ve tüm üretimlerini yıllık sözleşmelerle satın alarak işliyor, satışa çeviriyorlar. Böylece yerli çiftçiler yüzyıllar öncesine ait genetiği değişmemiş buğdayı hem gelecek nesillere aktarıyor, hem de her yıl doğurganlığını koruyan bu tohumları bir sonraki sene tarlasına ekmek için ayırabiliyor. Sürdürülebilirlik dengesi bu alanda da sağlam temellerle korunmuş oluyor.

Şekil 4.6. Karakılçık buğdayı (Sirt Cantam, 2022)

Kooperatif başkan yardımcısı Seval Doğanar yine sürdürülebilirlik başlığı kapsamında “İklim krizinin etkilerini bertaraf etmeye yönelik Citta slow (yavaş yaşam) merkezi, güzide yerleşimlerimizden biri olan Seferihisar’da Citta Slow vizyonu altında hayatı kirletmeden yaşanabilir kentler oluşturmak, Anadolu mutfağının yerel lezzetlerini ön plana çıkarmak, sosyal medya ve teknolojiyle birlikte sosyal kooperatiflerin bilinirliğini artırarak kırsal turizme açmak ve son yılların trendi Agro-Turizme gençleri özendirmek gibi hedefleri kendimize ilke edinerek yolumuza devam etmeyi amaçlıyoruz” demiştir.

Kooperatifin bir diğer önemli faaliyeti ise ülkede bitme noktasına gelen hayvancılık alanında çiftçiyi desteklemek için kesimhane tesisi kurmak olmuştur. Burada hem istihdam sağlamak hem de kırsalda yetişen hayvanların kesimini yine kırsalda gerçekleştirerek halkın ekonomik ve hızlı kırmızı et besin kaynağına ulaşmasına aracılık etmek amaçları arasında yer almıştır.

Yine sürdürülebilirlik ilkesi gereğince kooperatifin en önemli işlevlerinden olan kırsaldaki kadını ekonomiye katkı sağlayacak şekilde istihdam etme noktasında en büyük sorunu bakıma muhtaç çocuklar oluşturmaktadır. S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi yöneticileri bu soruna çözümü kreş açarak bulmuşlardır. Anneler hem ekonomik külfeti olmayan kreşlere güven içerisinde çocuğunu bırakmış hem de bu zaman diliminde sigortalı olarak çalışmaya devam etmişlerdir. Aynı

zamanda açılan kreşte organik şekilde oluşan farklı departmanlara da istihdam sağlama durumu söz konusu olmuştur.

Kooperatif başkan yardımcısı Seval Doğanar'a göre bu yapılanların ana teması; köyden kente göçü önlemek, iklim krizi ve karbon ayak iziyle mücadele etmek, yerelde eşit iş gücü yaratmak, Anadolu'nun antik (atalık tohum) tohumlarının devamlılığına aracılık ederek çiftçiyi özgürleştirmek ve bu mesleğin süregelebilirliğini sağlamak, yerelde kendi gıdasını yetiştiren nesiller yetiştirmek, kırsaldaki üreticilerin ürünlerini markalaştırmak ve ulaşılabilir pazarlarda satışa çıkarmaktır.

4.10. Genel Değerlendirme

Kadınlar, iş hayatında katma değer yaratmada erkeklere göre daha sınırlı bir yer almakta ve meşgul olmaktadır. Zaman içinde kadın istihdamı alanında birçok farklı uygulama ve farklı sorunlarla karşılaşmıştır. Günümüzde kadın istihdamı, ülkeler arasında ciddi farklılıklar olsa da işgücü piyasası açısından çözülmesi gereken bir sorunu içermektedir ve çözülürse gerek kadınlar gerekse toplum için çok önemli olacaktır. Gerektiğinde aileyi maddi yönden desteklemekten çok, insan onuru, ekonomik özgürlük ve statü benzeri aileye değer katmak adına kadın istihdamı desteklenmelidir. Bu kapsamda sadece erkeklerin değil kadınların da çalışmaları yalnızca aileye değil, kadının kişisel gelişimine, toplumsal kültür ve medeniyetin gelişmesine, toplumsal gelişmeye de katkı sağlamaktadır.

Bugün Türkiye'deki kadın kooperatif ortakları ek iş ya da emekliliğe katkı sağlamak için bir araya gelen kadınlardan oluşmaktadır. Kooperatifçilik bu olmamalı. Birbiriyle rekabet eden kadınlardan oluşmamalı. Dayanışma ekonomisine inanan tabandan gelen örgütlenme modelleri oluşturulmalıdır. Bunun yanında genç neslin kooperatifçiliğe özendirilmesi ve yerel ekonomik kalkınmanın parçası olmaları sağlanması için devletin eğitim kurumları ayağıyla kooperatifçiliğe, sürdürülebilirliğe ve kırsal kalkınmanın gerekliliğine önem verilmelidir. Gençlerde bu hususta farkındalık yaratacak çalışmalar sosyal medya, görsel ve yazılı basınla desteklenmeli, sübvans edilmiş eğitim programlarıyla kalıcı adımlar atılmalıdır. Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri adeta Köy Okulları modeliyle yapılandırılmalı ve ülkenin geneline yayılması için tüm birimler, Sivil Toplum Kuruluşları (STK), devlet kurumları, ulusal kuruluşlar ve yerel halk tarafından desteklenmelidir.

Ülkemizde son senelerde kadınların işgücüne katılımı giderek artsa da, bu rakamlar gelişmiş ülkelerde var olan istihdam oranları ve çalışan kadınların çeşitli sosyal ve işgücü piyasası sorunlarıyla karşı karşıya kalması ve bunların kapsanması ile karşılaştırıldığında yetersiz kalmaktadır. Çalışma hayatında çeşitli çalışmalara ve düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu aşikardır. Kadınlar özellikle işyerinde zihinsel ve fiziksel taciz, ücret ve çalışma ortamında eşitsizlik, terfi alamama gibi birçok farklı durumla karşı karşıya kalmaktadır. Buna karşın; S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi'nde üyelerin doğrudan yönetim sürecine katılmaları, kooperatifin bir kişi hariç kadın üyelerden oluşması, kadınların kendi emeklerinin karşılığını görerek toplumsal değer yaratmaları son derece önemlidir. Bu bağlamda, kadın kooperatif yapılanmalarının yukarıda değinilen sorunların çözümünde önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmada görüldüğü gibi, S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatif örneği, insan sağlığı ve çevreye faydalı, ülkenin doğal kaynaklarını, biyoçeşitliliğini korumaya dönük bir üretim ilkesi ve teknolojik, bilimsel gelişmelerle iç içe, entegre bir iş yapma tekniği benimsemiştir.

Kooperatifin bugüne kadar gerçekleştirdiği veya yaşama geçirdiği bütün projeler, Anadolu kadınının yaşadığı coğrafyanın zengin flora ve faunasına ilişkin derin bilgi, farkındalık ve becerilerinin sonucudur.

Seferihisarlı kadınlar da yerel lezzetleri koruyarak gastronomik bir kimlik oluşturmaya çalışıyor ve bunun için doğal gübre kullanımına, yenilenebilir, temiz enerji kaynaklarına dayalı ve tasarlanmış döngüsel/geleneksel tarımsal üretim sistemlerini tekrardan harekete geçirmeye çalışmaktadırlar. Bu bağlamda, bütün dünyayı tehdit eden iklim değişikliğiyle mücadele edebilmeleri ve tarımsal üretim üzerindeki olumsuz etkilerini azaltabilmeleri adına bu tür kadın kooperatiflerinin daha fazla desteklenmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bütün dünyayı etkileyen çevresel tahribatların olumsuz neticelerini ortadan kaldırmak ve gelecek nesillere adil ve sürdürülebilir yeşil bir dünya bırakmak adına kadın bireylerin bu konumu ve imkanları, aynı zamanda Anadolu'nun kültürel ve ekolojik değerlerine sahip çıkmakta ve gelecek arasında bir köprü oluşturmaktadır. Geçmişleri desteklenmeli, becerileri ve hafızaları desteklenmelidir ve anıları çok daha görünür olmalı ve bilinçlerine saygı duyulmalıdır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

İlgili yazında Türkiye’de kadın kooperatiflerine yönelik olarak yapılan çalışmalara ilişkin araştırmalar ağırlıklı olarak kooperatiflerin yönetim biçimi, kooperatiflerin mevcut durumu, sorunları ve kadın kooperatiflerini destekleyen kuruluşların raporları ile sınırlı kalmıştır. Bu çalışmada, üyeleri kadınlardan oluşan ve doğrudan üretime ve istihdama yönelik olarak kurulmasının yanı sıra sürdürülebilirlik konusunda da önemli katkılar sağlayan S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ele alınmış ve bir kadın kooperatifinin istihdam ve sürdürülebilirlik odaklı gerçekleştirdiği faaliyetler ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Kırsalda oluşan işgücü ve kalkınmanın aynı zamanda tedarik ve üretim zincirinin de yerelleşmesi ile sürdürülebilirliğe katkı sağladığı görülmüştür.

Kadınların istihdam edilmeleri için sorun yaşamalarına neden olan problemlerin belirlenmesi, bunların çözümlenebilmesi için politikalar geliştirilmelidir. Ülkemizde kadın istihdamını engelleyen sorunların uzun süredir var olmasına ve aşılması gereken puanların kısa sürede istenilen sonuca ulaşamayacağını göstermesine rağmen, kadınların istihdamını engelleyen tedbirlerin hayata geçirilmesi adına kararlı adımlar atılması gerekli görülmektedir. Aksi takdirde kadın istihdamı problemi Türkiye adına hala imkânsız bir durum olarak süregelmektedir.

Seferihisar’da S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Başkanlığı’nı yapan ve kooperatifte, www.seferipazar.com, Seferihisar’ın Geleneksel Mutfağı gibi projeleri yürüten ve konuyla ilgili açıklamalar yapan Neptün Soyer: “Ülkemizde tarım sektöründe yoğunlaşan kadın emeği, sektörde yaşanan değişimlerden önemli ölçüde etkilenmektedir. Kırsal alanda kadınlar, karşılığı olmayan işlerde ücretsiz aile işçisi olarak çalışmakta, ücret karşılığı çalışmaları halinde ise elde ettikleri geliri kendi sosyal güvencesi için kullanamamaktadır. Kadınların mülkiyet, eğitim ve finansal hizmetler gibi üretken kaynaklara erişimlerinin sağlanması, örgütlenmelerinin desteklenmesi yönünde yapılacak çalışmalar kırsal alanda kadın istihdamının artmasına katkı sağlayacağı için bilgilendirme ve eğitim çalışmalarının gerekli olduğunu düşünüyorum.” demiştir.

Kırsal alanlar sanayi ve teknoloji olanaklarının sınırlı olduğu yerlerdir. Hizmet sektörü de kırsal alanda sınırlı olarak gelişme imkanı bulabilmektedir. Sınırlı sayıda hizmet sektörü için istihdam erkeklerden oluşmaktadır. Bu bölgelerde kadın istihdamını artırmak için kadın kooperatifleri açılması desteklenmeli, kırsal kadınları ev dışı alanda ücret karşılığında çalışarak emeklerinin karşılığını sosyal ve ekonomik çıktıya dönüştürebilmelerine imkan sağlanmalıdır.

Kadınların aile ve toplum içindeki rollerini oluşturan eğitim politikaları yeniden ele alınmalı, mesleki yönlerini ve kişisel gelişimlerini destekleyecek teorik ve pratik eğitimlerle geliştirmeleri sağlanmalıdır. Kadınların eğitim imkanlarından olabildiğince fazla yararlandırılması ve mesleki uzmanlıklarının artması sağlanmalıdır.

Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin bölgede gelir ve kalkınma eşitsizliklerini azaltmak, kırsal nüfusun azalmasıyla ve göçle mücadele etmek hususunda önem arz ettiğini görüyoruz ve bu durumun yerel kooperatifler kurulması konusunda öncülük etmesi sağlanmalıdır.

Kadın kooperatiflerinin kendi kurumsal kimliklerini güçlendirmeleri gerekmektedir. Uygulamada sınırlı olarak da olsa kadın kooperatifleri; eğitim seviyelerinin görece daha az olan köylü kadınların kurduğu işletmeler şeklinde algılanmaktadır. Bu bağlamda kooperatifçilere karşı deneyimi ve örgüt kültürü olmayan, sürdürülebilirlik konusunda sorunlu bir yapı gözüyle bakılmaktadır. Bununla birlikte erkeklerin kooperatif kadınlarına yeterli desteği sağlamamaları, işlerini geliştiremeyeceklerine ilişkin olumsuz bakış açıları ve cinsiyete bağlı ayrımcılığa maruz bırakmaları gibi temel sorunlarla mücadele edilmesi gerekmektedir. Anadolu kırsalındaki kadın kooperatiflerinin güçlenmesine katkı sağlamak ve onlara vizyon kazandırmak için somut ve gerçekçi politikalarla desteklenmeleri gerekmektedir.

Ekonomik gücü olmayan ya da sınırlı olan kadın kooperatiflerinin varlıklarını devam ettirebilmeleri, kendilerine gerekli olan araç, gereç ve malzemeleri alabilmeleri ancak devlet teşvikleri ve yerel yönetimlerin desteği ile gerçekleşebilmektedir. Özellikle kırsalda, kooperatif kurup katma değer ve istihdam sağlamak, kadın yoksulluğunu azaltmak, toplumsal cinsiyet eşitliği oluşturmak bağlamında kadın kooperatiflerinin

artırılması, kadının güçlendirilmesi ve toplumsal rollerine girişimciliğin eklenmesi ile mümkün görülmektedir.

Tarımsal kalkınma kooperatifleri bölgede tarımsal biyoçeşitliliği, kültürel mirası ve yerel gastronomiyi korumak için sürdürülebilir, adil ve dirençli gıda sistemleri turizmi ve sosyal, ekonomik kalkınmayı teşvik açısından da önem arz etmektedir.

Kadın kooperatiflerinde üyelerin dışında, kooperatifin kurulumunda destek veren kurumlar ve sivil toplum kuruluşları gibi katılımcı süreçlere pek çok paydaş dahil olmaktadır. Bu nedenle kadın kooperatiflerinin özelleşmiş yönetim ve üretim biçimlerine yönelik güçlendirme çalışmalarının gerçekleştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi kırsal alanda kurulan ve sosyal kooperatif öğeleri taşıyan bir kooperatiftir. Ülkemiz kırsalında kurulan diğer kadın kooperatifleri araştırıldığında en az bu kooperatif kadar sosyal unsurlar taşıdıklarının ortaya çıkacağı varsayılmaktadır. Türkiye’de sosyal kooperatiflerinin oluşumunda S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi örnek bir role sahiptir.

5.1. Çalışmanın Kısıtları

Bu çalışmada, S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi’nin istihdama ve sürdürülebilirliğe katkıları vaka analiziyle incelenmiştir. Bu bağlamda, kooperatiflerin organizasyonel yapısının diğer unsurları çalışmada sınırlı olarak ele alınmıştır. Bununla birlikte Türkiye’de farklı bölge ve alanlarda faaliyet gösteren çok sayıda kooperatif bulunmasına rağmen bu çalışmada Ege bölgesinde tarımsal alanda faaliyet gösteren bir işletmenin incelenmesi de çalışmanın diğer kısıtıdır.

5.2. Sonraki Araştırmalar İçin Öneriler

Türkiye’nin farklı bölgelerinde faaliyet gösteren kooperatiflerde karşılaştırmalı analiz yaparak, kooperatiflerin ekonomik ve sosyal performansında bölgeler arası farklılık olup olmadığı araştırılabilir. Bu çalışmada vaka analizi yöntemi kullanılmıştır. Kooperatiflerin istihdama ve sürdürülebilirliğe katkıları nicel ve nitel araştırma yöntemleriyle de ölçülebilir.

KAYNAKLAR

- Acs, Z. (2006). *How is entrepreneurship good for economic growth*. Innovations, 1(1), 97-107.
- Akın, H. B. (2007). “Görünen elden görünmeyen ele” girişimcinin dönüşü: İnternet çağında kapitalizm ve girişimcilik üzerine bir değerlendirme. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1, 93-107.
- Arıkan, C. (2016). “Kadın girişimcilikte başarı ve başarıyı etkileyen faktörler: Bursa örneği”. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 14(3), 138-156.
- Aytaç, Ö. (2006). “Girişimcilik: Sosyo-kültürel bir perspektif”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 139-160.
- Aytaç, Ö., & İlhan, S. (2007). “Girişimcilik ve girişimci kültür: Sosyolojik bir perspektif”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 18, 101-120.
- Aztimur, H. (2005). *GAP Bölgesinin Sosyo Ekonomik Kalkınmasında Kadın İstihdamının Yeri: Şanlıurfa Örneği*, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa.
- Başaran, H. (2020). “Covit-19 pandemi etkisinde dayanışma ilişkilerinin önemi ve kooperatifçilik”. *Türk Kooperatifçilik Kurumu Karınca Dergisi*. Sayı: 1001, Ankara.
- Başaran, H. ve Ebru I. (2018). “Edirne’de Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde Ortaklık Yapısı ve Kooperatif Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi”, *KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi*, Özel Sayı.
- Bilgin, N. ve Tanıyıcı, Ş. (2008). “Türkiye’de Kooperatif ve Devlet İlişkilerinin Tarihi Gelişimi”. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. S.2, s. 136-159.
- Bozkurt, Ö. (2006). “Girişimcilik eğiliminde kişilik özelliklerinin önemi”. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 93-111.
- Bozkurt, Ö., Çatı, K., Bilgin, Y., & Baş, A. (2015). “Girişimcilerin sektör tercihlerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi: Düzce örneği”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 67-84.
- Bozyiğit, S., & Yaşa, E. (2015). “Ailenin rol model alınmasının ve aile desteğinin üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerine etkisi”. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 59-79.
- Candan, H. (2011). “Osmanlı’dan günümüze Türk topraklarında girişimcilik serüvenine dair bir değerlendirme”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 157-174.
- Cansız, M., & Ulusoy, D. (2017). “Teknoloji tabanlı girişimcilerin başarısında yapısal, ekonomik, sosyal, kültürel ve beşeri sermayenin etkileri: Türkiye örneği”. *Journal of Economy Culture and Society*, 56, 117-153.

- Ceylan, Ö. (2021). *Kırsaldaki Kadınların Sosyal Kooperatiflerin Oluşumundaki Rolü: Afşar Bala'm Kadın Kooperatifi İncelemesi*, Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Çakmak, O. (2003). *Girişimciliğin tarihsel gelişimi*. İktisat Tarihi, 8, 61-77.
- Çelik, A., Akgemci, T., & Şimşek, M.Ş. (2013). *Girişimcilik ev küçük işletme yönetimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Çelik, H. (2017). "Girişimcilik ve yeni iletişim teknolojileri". *Ekonomi, Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 11-18.
- Çetin HC. (2009), "Bir Girişimcilik Örneği olarak Kooperatifler ve Ekonomik Kalkınma", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 2, 65-73.
- Çetinkaya-Bozkurt, Ö. (2011). *Dünyada ve Türkiye'de girişimcilik eğitimi: Başarılı girişimciler ve öğretim üyelerinden öneriler*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Çetinkaya-Bozkurt, Ö., Kalkan, A., Koyuncu, O., & Alparslan, A. M. (2012). "Türkiye'de girişimciliğin gelişimi: Girişimciler üzerinde nitel bir araştırma". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 229-247.
- Çetintaş, H., Bicil, İ. M., & Türköz, K. (2018). "Türkiye'de girişimcilik ile işsizlik arasındaki nedensellik ilişkisi". *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 13(2), 124-134.
- Çıkmın, A., Karacan, A. R. (1994), *Genel Kooperatifçilik*, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, No.511, İzmir.
- Çırpan, H. (2006). *Girişimcinin yol haritası*. İstanbul: MÜSİAD.
- Demir, H. (2018). *Üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerinin belirlenmesi: OMÜ Ziraat Fakültesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Samsun, Türkiye.
- Demirel, E. T., & Tikici, M. (2004). "Kültürün girişimciliğe etkileri". *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 49-58.
- Diguid, F., Durutaş, G. ve Wodzicki, M. (2015). "Türkiye'de Kadın Kooperatiflerinin Mevcut Durumu", *Dünya Bankası Projesi, Türkiye'de Kadınların Ekonomik Fırsatlara Erişiminin Artırılması Projesi (2012-2017)*.
- Dilek, S. (2016). "Ticaret yapmanın önünde engeller ve Kastamonu". *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2), 118-124.
- Doğan, H.G. ve Ayşe A.A. (2022). "Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri ve Kadın Ortaklar Etkileşimi (Bursa İli Örneği)", *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, Cilt:11, Sayı:2.
- Doğan, S., Altın, H., & Başar, E. (2010). *Meslek yüksekokulları için girişimcilik*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Döm, S. (2008). *Girişimcilik ve küçük işletme yöneticiliği*. Ankara: Detay Yayıncılık.

- Durukan, L. (2021). “Türkiye’de kadın girişimcilerin desteklenmesinde KOSGEB’in rolü”. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 7(1), 17-37.
- Durukan, T. (2006). “Dünden bugüne girişimcilik ve 21. yüzyılda girişimciliğin önemi”. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1(2), 25-37,
- Eker, D. ve Bal C.G. (2022). “Sürdürülebilirliğin Öncüsü Kooperatifler mi Olmalı?”, *Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:4 Sayı:1.
- Engindeniz, S., & Özden, F. (2009). *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerinin saptanması üzerine bir araştırma*. İzmir: İzmir Genç İşadamları Derneği.
- Ercan, S., & Gökdeniz, İ. (2009). “Girişimciliğin gelişim süreci ve girişimcilik açısından Kazakistan”. *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 49, 59-82.
- Fetterman, D.M. (1998) *Ethnography, step by step*, Thousand Oaks, CA: Sage.
- Galindo-Martín, M. A., Castaño-Martínez, M. S., & Méndez-Picazo, M. T. (2020). The relationship between green innovation, social entrepreneurship, and sustainable development. *Sustainability*, 12(11), 4467.
- Gülçubuk B., Yıldırak N., Kızılaslan N., Özer D. (2003). *Türkiye’de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları*. Ankara: Uluslararası Çalışma Örgütü Türkiye Temsilciliği Yayını.
- Güleç, S. (2011). *Kadın girişimciliği - Karaman örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Karaman, Türkiye.
- Gümüsoğlu, Ş., & Karaöz, B. (2014). “Tarihsel süreçte girişimcilik: Muğla örneği”. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 97-118.
- Güner, H., & Korkmaz, A. (2011). “İstihdamın arttırılmasında girişimciliğin önemi: Girişimcilik destekleme modeli olarak İŞGEM’ler”. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 2(1), 42-65.
- Güney, S. (2015). *Girişimcilik: Temel kavramlar ve bazı güncel konular*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Güney, S., & Çetin, A. (2003). “Kültürün girişimciliğe etkisi ve Türkiye’de girişimcilik kültürü”. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 189-210.
- habitatdernegi.org/blog/emekten-sepete-kadin-kooperatiflerini-desteklemeprogrami
Erişim Tarihi: 02.11.2022
- Hall, J. K., Daneke, G. A., & Lenox, M. J. (2010). “Sustainable development and entrepreneurship: Past contributions and future directions”. *Journal of Business Venturing*, 25(5), 439-448.
- Hisrich, R. D., & Michael P. Peters, R. (1995) *Entrepreneurship: Starting, developing, and managing, a new enterprise*. Donnelley and Sons Company: United State of America.

- Kamaç, H., & Kişman, Z. A. (2020). “Türk girişimciliğinin tarihi ve gelişimi”. *Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 129-148.
- Kara, M. (2009). “Sosyal ve kültürel yapının girişimcilik üzerine etkileri ve Türk toplumundan örnekler”. *Journal of Azerbaijani Studies*, 465-485.
- Kardos, M. (2012). *The relationship between entrepreneurship, innovation and sustainable development*. Research on European Union countries. *Procedia Economics and Finance*, 3, 1030-1035.
- Kazar, E.N. (2019). *Kadın Yoksulluğunu Azaltmada Kadın Kooperatiflerinin Rolü: İstanbul ve Bursa Örneği*, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Keskin, S. (2014). “Türkiye’de kadın girişimcilerin durumu”. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 9(1), 71-94.
- Kunday, Ö. (2014). “Girişimci olma nedenleri ile karşılaşılan engeller arasındaki ilişki üzerine bir araştırma”. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 9(2), 309-322.
- Kutay, T. (2022). “Kırsal Kalkınmada Kadın Kooperatiflerinin Önemi: Türkiye Özelinde Bir Değerlendirme”, *Politik Ekonomi Kuram*, Cilt:6, Sayı:1.
- Mendez-Picazo, M. T., Galindo-Martín, M. A., & Castaño-Martínez, M. S. (2021). *Effects of sociocultural and economic factors on social entrepreneurship and sustainable development*. *Journal of Innovation & Knowledge*, 6(2), 69-77.
- Mutlu, S. (2014). “KOSGEB’in uygulamalı girişimcilik sertifikası eğitimi kurslarına katılan kursiyerlerin girişimcilik potansiyelleri ve eğilimleri”. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 9(1), 1-22.
- Öcal, Y. ve Özge E. (2021). “Kentlerde Ekolojik Üretim ve Sosyal Sürdürülebilirlik: Ankara Mamak Kadın Kooperatifi (MAKKOP)”, *Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Özel Sayı 20.
- Öztürk, M.D., & Arslan, İ.K. (2016). *Türkiye’de kadın girişimcilik: Kadınları girişimciliğe yönelten faktörler, karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri*. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Patton, M.Q. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation*.
- Pehlivanoğlu, F., & Kayan, K. (2019). “Türkiye’de girişimcilik: Mevcut durum analizi ve çözüm önerileri”. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 58-78.
- Peker, A.E. ve Yeşim K. (2012). “Türkiye’de Kırsal Kesimde Kadın İstihdamına Genel Bir Bakış”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:14, Sayı:2.
- Savrul, M. (2017). *The impact of entrepreneurship on economic growth: GEM data analysis*. *Journal of Management, Marketing and Logistics*, 4(3), 320-326.
- Serinikli, N. (2019). “Kırsal Alandaki Mikro Kadın Girişimcilerin Kooperatifleşmeye Karşı Tutumları:Agro-Turizm Kadın Kooperatifleri”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, Cilt:14, Sayı:1.

- Soysal, A. (2010). “Türkiye’de kadın girişimciler: Engeller ve fırsatlar bağlamında bir değerlendirme”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(1), 83-114.
- Sönmez, A., & Toksoy, A. (2014). “Türkiye’de girişimcilik ve Türk girişimci profili üzerine bir analiz”. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 41-58.
- Stake, R. E. (2003). *Qualitative Case Studies*. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *The Sage handbook of qualitative research* (p. 443–466). UK: Sage Publications Ltd.
- Şahin, H., & Palta, S. (2020). “Türkiye’de girişimciliğin gelişimini etkileyen yapısal etmenler üzerine bir değerlendirme”. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(3), 511-534.
- Şenturan, Ş., & Şentürk, N. (2016). “Girişimciliğin gelişimi ve mikrofinans uygulamalarının önemi”. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 16, 812-822.
- Toma, S. G., Grigore, A. M., & Marinescu, P. (2014). *Economic development and entrepreneurship*. *Procedia Economics and Finance*, 8, 436-443.
- Toprakçı-Alp, G., & Yürekli, M. (2018). *Kadın girişimciliği ve istihdam*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Turan, N. (2005). “Üretken bir İstihdam Yaratılmasında Kooperatif İşletmelerinin Potansiyel Katkıları”, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:1, 99.
- Uluhan, R. (2011). *Girişimcilik kılavuzu*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Ülker, E. U. (2013). *Kırsal Alanda Kadın Girişimciliğine Etki Eden Faktörler ve Tekirdağ İlinde Mevcut Durumun Belirlenmesi*, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yalçıntaş, M. (2010). “Çağımızda girişimcilik”. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 5(1), 95-98.
- Yavuz, Ö. (2015). *Kadınların Toplumsal Hayata Katılımında Yerel Yönetimlerin Rolü*, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, O., & Başer, E. (2016). “İnternetin girişimciliği kapsamında değişen enformasyon siteleri üzerine bir değerlendirme”. *Global Media Journal TR Edition*, 6(12), 172-200.
- Yıldırım, P.D. (2022). *Kadın Kooperatiflerinin Kadınların Ekonomik ve Sosyal Yaşamlarında Yaratdığı Değişimler: Batı Akdeniz Örneği*, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Yılmaz, E., & Sünbül, A. M. (2009). “Üniversite öğrencilerine yönelik girişimcilik ölçeğinin geliştirilmesi”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (21), 195-203.
- Yin, R. K. (2013). *Case study research: Design and methods*. UK: Sage publications.

İnternet Kaynakları

<http://egeninsesi.com/haber/189345-ureticiden-bugdayi-iki-katina-alacak> Erişim Tarihi: 02.12.2022

<http://seferikeci.com/seferihisar-hidirlik-kooperatifi-deneyimi-kadinlar-birlikte-uretiyor/> Erişim Tarihi: 02.12.2022.

http://www.pankobirlik.com.tr/anasayfa/genel_bilgi_ve_tarihce Erişim Tarihi: 03.11.2022.

<http://www.sirtcantam.com.tr/seferihisarda-yerel-tohumlar-takas-edildi/> Erişim Tarihi: 04.12.2022.

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2021-45635> Erişim Tarihi:15.11.2022.

<https://dergipark.org.tr/tr/search?q=kad%C4%B1n+kooperatif§ion=articles> Erişim Tarihi:04.11.2022.

<https://habitatdernegi.org/blog/emekten-sepete-kadin-kooperatiflerini-destekleme-programi/> Erişim Tarihi:14.10.2022.

<https://kagider.org.tr/projeler/firsat-esitligi-modeli-fem-> Erişim Tarihi:02.11.2022.

<https://mtkoopvakfi.org/koy-koop-merkez-birligi-tarihi/> Erişim Tarihi: 01.12.2022.

<https://seferipazar.com/bbc-seferihisarda/> Erişim Tarihi:17.09.2022.

<https://seferipazar.com/shop/> Erişim Tarihi:17.09.2022.

<https://sosyalekonomi.org/surdurulebilir-kalkinma-icin-kooperatifcilik/> Erişim Tarihi: 10.11.2022.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> Erişim Tarihi: 04.11.2022.

<https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/kooperatifler-hakkinda-bilgiler/kooperatifcilik-ilkeleri> Erişim Tarihi:06.11.2022.

<https://turkiyeemt.com/blog/vaka-analizi/> Erişim Tarihi: 03.11.2022.

<https://www.abholding.com.tr/tr/icerik/detay/2551/hakkimizda> Erişim Tarihi: 03.11.2022.

<https://www.ica.coop/en/the-alliance/about-us> Erişim Tarihi:03.11.2022.

<https://www.kedv.org.tr/kedv-ve-kadin-kooperatifleri-hareketi> Erişim Tarihi: 04.12.2022.

<https://www.kedv.org.tr/toplum-temelli-yerel-kuruluslarin-katilim-ve-savunuculuk-kapasitelerini-guclendirme-projesi-raporlari> Erişim Tarihi:05.11.2022.

<https://www.koykoop.org/hakkimizda/> Erişim Tarihi:03.11.2022.

<https://www.sabancivakfi.org/tr/sosyal-degisim/gelecegini-kuran-genc-kadinlar> Erişim Tarihi:03.09.2022.

<https://www.tarimkredi.org.tr/media/3y5pmuii/2017-yili-faaliyet-raporu.pdf> Erişim Tarihi:03.12.2022.

<https://www.turkiyegazetesi.com.tr/ekonomi/kadin-kooperatifi-olmayan-il-kalmayacak-812242> Erişim Tarihi: 04.11.2022.

<https://www.turkonfed.org/tr/fotograflar/464/kobiler-icin-yesil-donusum-zirvesi---23-haziran-2022-gaziantep#dataGallery-2> Erişim Tarihi:02.11.2022.

<https://www.turkonfed.org/tr/Proje/50/girisimde-kadingucu> Erişim Tarihi: 02.11.2022.

<https://www.worldbank.org/tr/country/turkey/brief/womens-co-operatives-in-turkey> Erişim Tarihi:04.11.2022.

EKLER

EK-1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

S.S.Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi başkan yardımcısına uygulanan kooperatifi tanımaya yönelik yarı yapılandırılmış görüşme formu

- 1.Neden kadın kooperatif kurdunuz, kooperatif kurma fikri nasıl oluştu, neden kadın kooperatifinde çalışıyorsunuz?
- 2.Kooperatif kurma konusunda en etkili olan faktörler nelerdi?
- 3.Kooperatifi kurarken Seferihisar bölgesini neden seçtiniz?
- 4.Kooperatif kurma aşamasında ya da kurduktan sonra herhangi bir eğitim ya da kurumsal destek aldınız mı?
- 5.Kooperatif kurulurken aile, akraba, yerel halk desteği nasıl oldu?
- 6.Kooperatif kuruluş bütçesi/sermayesi nasıl temin edildi? ilerleyen süreçlerde devlet ve özel kurum/kuruluşlardan proje bazlı sübvansiyonlar aldınız mı?
- 7.Kooperatif ortaklarınız kimlerden oluşmaktadır?
- 8.Kooperatif üretim prosesleriniz nelerdir? Kooperatif faaliyetleri nelerdir?(tarımsal üretim, yöresel el sanatları, yerel lezzetler, vs...)
- 9.Hammadde tedarik noktalarınız nelerdir ve nerededir?
- 10.Üretilen nihai ürünlerinizin satışını nasıl gerçekleştiriyorsunuz?
- 11.Kooperatif ortakları dışındaki kişilere istihdam sağlıyor musunuz?
- 12.Kooperatifte işe başlarken kişisel ve kurumsal hedefleriniz nelerdi?
- 13.Kooperatifin daimi çalışanlarına sosyal güvence sistemi uygulamanız var mı?
- 14.Kaç yıldır bu işin içindesiniz ve geldiğiniz nokta sizi sosyal olarak tatmin ediyor mu?

- 15.Kooperatifçilikle birlikte ,çalışanlarınızın sosyal çevre ağında ve ilişkilerinde ne gibi değişiklikler yaşandı?
- 16.Ortaklarının tamamını kadınların oluşturduğu tarımsal kalkınma kooperatifi kurduktan sonra kadının iş yaşamındaki etkinliğinde karşılaştığı sorunlar sizce hangi başlıklarda incelenmeli?
- 17.Kadın kooperatiflerinin kırsalda ekonomik ve sosyal kalkınma yaratması için devlet, özel kurum/ kuruluşlar ve STK’lardan beklentileriniz nelerdir?
- 18.Kooperatif yapılanmasının gelişimine yönelik neler yapılmalıdır?(reklam ve pazarlama ihtiyacı, eğitim ihtiyacı, vergilendirme muafiyet, SGK (Sosyal Sigortalar Kurumu) ödemeleri, makine, teçhizat ve lojistik destek, daha çok kadına ulaşmak vb.)

ÖZGEÇMİŞ

1*.0*.1**6 yılında K***a'da doğan E**a E**u B*Z, İlk ve ortaokul eğitimini M*****z K**u ilkokulunda, lise eğitimini ise Özel D****ş Lisesi'nde tamamlamıştır. Lisans eğitimine S*****n D*****l Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi bölümünde devam etmiş, 2**8 yılı itibariyle bu bölümden mezun olmuştur. Üniversite stajını D*****n K***a Otel İnsan Kaynakları ve Halkla İlişkiler departmanında yaparak mezuniyetinin ilk yılında S*****l İ**ç San. firmasında İnsan Kaynakları ve Eğitim Departmanı'nda 10 aylık ilk özel sektör tecrübesini edinerek çalışma hayatına aktif olarak başlamıştır.

2**3 yılı itibari ile Konya merkezli intercom üretimi yapan N*S Elektrik Elektronik San. ve Tic. Ltd. Şti. firmasında 4 yıl Genel Koordinatörlük & Direktörlük, 5 yıl İnsan Kaynakları Müdürlüğü ve Sürdürülebilirlik Departmanı Müdürlüğü görevini icra etmiştir.

2**9 yılında Konya Gıda ve Tarım Üniversitesi Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Ana Bilim Dalında tezli yüksek lisansa başlamış ve halen devam etmektedir.

Profesyonel çalışma hayatı ve eğitim hayatının yanı sıra son 8 yıldır yerel tohumların çoğaltılması, permakültür tasarımları, sürdürülebilirlik, kent bahçeciliği, kırsalda kadın istihdamı ve ekolojik yaşam ilkeleri üzerine Sivil Toplum Kuruluşlarıyla ve özel kuruluşlarla gönüllülük esası üzerine çalışmakta, şehir içi ve online platformlarda bu başlıklar altında eğitimler vermeye yine kişisel gelişimi için ekolojik yaşam platformlarından eğitimler almaya devam etmektedir.